

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТУСА

ДОРОШ НАЗАР ВАСИЛЬОВИЧ

Допускається до захисту:

в.о. завідувача кафедри міжнародних відносин і
зовнішньої політики,
д.е.н., доцент

Лимар В. В.

« _____ » _____ 2022 р.

ЯПОНСЬКА МОДЕЛЬ ДЕРЖАВИ СЕРЕДНЬОЇ СИЛИ

Спеціальність 291. Міжнародні відносини, суспільні комунікації та
регіональні студії

Магістерська робота

Науковий керівник:

Паніна І.Г., старший викладач кафедри
міжнародних відносин і зовнішньої
політики, к.і.н.

Оцінка: _____ / _____ / _____
(бали/за шкалою ECTS/за національною шкалою)

Голова ЕК:

Федуняк С.Г., д.політ.н., професор

(підпис)

Вінниця – 2022

АНОТАЦІЯ

Дорош Н.В. Японська модель держави середньої сили. Спеціальність 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії», освітня програма «Міжнародні комунікації та медіація в умовах конфліктного врегулювання». Донецький національний університет імені Василя Стуса, Вінниця, 2022.

У кваліфікаційній (магістерській) роботі проаналізовано Японію державу середньої сили із акцентом на процес розбудови миру. В процесі дослідження автором було використано неоліберальний інституціоналізм та біхевіоризм у якості основних теоретичних методів, а також ряд загальнонаукових та спеціальних методів. У якості елементів, що складають японську модель держави середньої сили було виділено: обмежену можливість держави використовувати Сили самооборони; економічну дипломатію; культурну дипломатію та м'яку силу. В контексті цього було проаналізовано безпековий вимір зовнішньої політики Японії і зроблено висновки стосовно інструментів та підходів до забезпечення державою своєї безпеки за допомогою вказаних вище елементів.

Ключові слова: Японія, держава середньої сили, безпекова політика, розбудова миру.

104 с., 4 рис., 73 джерела.

Рис. 4, Бібліографія: 131 найм

ABSTRACT

Dorosh N. Japanese Middle Power Model. Specialty 291 International relations, Social Communications and Regional Studies. Educational program: International Communications and Mediation in Conflict Settlement Conditions. Vasyl' Stus Donetsk National University, Vinnytsia, 2022.

The master's thesis are devoted to the analyzes of Japanese model of a middle power with an emphasis on the process of peacekeeping. Neoliberal institutionalism and behaviorism are used by the author as the main theoretical approaches of the researche. The number of general scientific and special methods are used too. As the elements that make up the Japanese model of a medium-power state, the following were highlighted: the state's limited ability to use the SelfDefense Forces; economic diplomacy; cultural diplomacy and soft power. In this context, the author analyzes the security dimension of Japan's foreign policy and made conclusions regarding the tools and approaches to ensuring the state's security with the help of the above elements.

Key words: Japan, middle power state, security policy, world development.

104 pp., 4 figure, 73 sources.

Fig. 4, Bibliography: 131 sources.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1 КОНЦЕПТУАЛЬНО-ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ, СТАН ВИВЧЕННЯ ПРОБЛЕМИ ТА ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА ДОСЛІДЖЕННЯ.....	10
1.1. Концептуально-теоретичні засади дослідження і стан вивчення проблеми.....	10
1.2. Джерельна база і теоретико-методологічні засади дослідження.....	19
РОЗДІЛ 2 СТРУКТУРНІ ЕЛЕМЕНТИ ЯПОНСЬКОЇ МОДЕЛІ ДЕРЖАВИ СЕРЕДНЬОЇ СИЛИ.....	26
2.1. Конституція Японії та статус держави середньої сили.....	26
2.2. М'яка сила як інструмент зовнішньої політики Японії.....	31
2.3. Економічний вплив Японії	39
2.4. Культурна складова японської моделі держави середньої сили.....	44
РОЗДІЛ 3 БЕЗПЕКОВИЙ ВИМІР ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ ЯПОНІЇ.....	52
3.1. «Інтеграція» та «надійність» як принципи безпекової політики Японії....	52
3.2. Концепція «безпеки особистості» в японській зовнішній політиці.....	56
3.3. Японія в безпековій структурі азійського регіону.....	62
РОЗДІЛ 4. РОЗБУДОВА МИРУ: ПРАКТИЧНИЙ ВИМІР ДІЯЛЬНОСТІ ЯПОНІЇ ЯК ДЕРЖАВИ СЕРЕДНЬОЇ СИЛИ.....	70
4.1. Японська безпекова стратегія та регіональна співпраця у сфері розбудови миру.....	70
4.2. Миротворча діяльність Японії в рамках ООН.....	75
4.3. Трансформація ролі Японії у сфері розбудови миру в контексті російської агресії проти України.....	82
ВИСНОВКИ.....	89
СПИСОК ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ.....	93

ВСТУП

Актуальність. Сучасні міжнародні відносини характеризуються нестабільністю та конфліктністю, а тому питання підтримки миру та безпеки постає у якості ключового питання порядку денного. Після повномасштабного вторгнення росії на територію України все чіткіше формуються контури взаємовідносини в яких відбувається боротьба за ліберальний міжнародний порядок. Ця боротьба ведеться між Західним світом (включаючи Японію), що намагається втримати існуючий статус-кво, який виник після закінчення Другої світової війни та трансформувався після холодної війни з одного боку та, свого роду, країнами-ревізіоністами (Китай, росія, Іран), які докладають зусиль до його трансформації або взагалі повалення.

Отже, виникла ситуація відсутності правил взаємодії на міжнародній арені, що поділяються усіма гравцями, тому дедалі більше уваги приділяється акторам, які мають змогу впливати на міжнародні процеси, але не конкурують за гегемонію. Такими державами виступають держави середньої сили. Класичним прикладом держави середньої сили є Японія.

Азія потенційно є одним із найбільш конфліктних регіонів планети, а тому збереження та підтримання регіональної безпеки в довгостроковій перспективі є одним із пріоритетів як міжнародної спільноти, так і держав регіону. Японія, маючи, з одного боку, економічні та культурні переваги, а з іншого – імідж пацифістської держави є однією із ключових для підтримання цієї безпеки.

На жаль, необхідно констатувати факт, що повномасштабна агресія росії проти України стала тим трендом, який впливає й на порядок денний в азійському регіоні. Ця війна не лише актуалізувала, наприклад, суперечності між Тайванем і КНР, а й відкинула на десятки років спроби держав відмовитися від війни як інструменту політики та скоротити кількість озброєння в світі, що, своєю чергою, знову виводить збройні сили на передній план інструментів стабілізації системи міжнародних відносин.

Описана вище ситуація породжує низку проблем для Японії, оскільки не маючи повноцінних збройних сил вона знаходиться під ударом КНР або КНДР, а економічна взаємозалежність, яка була, в тому числі, частиною японської стратегії стримування та елементом моделі поведінки Японії як держави середньої сили, частково втратила своє значення.

Особливо важливим є ставлення Японії до військової сили в сучасних реаліях міжнародних відносин оскільки держава головуватиме у «Великій сімці» у 2023 році, а також її було обрано непостійним членом РБ ООН на 2023-2024 роки. Окреслені тези актуалізують як академічний, так і прикладний аспект зазначеної теми кваліфікаційної (магістерської) роботи, оскільки концептуалізація японської моделі держави середньої сили та аналізу її спроможності до підтримки миру та безпеки на регіональному та глобальному рівнях.

Об'єкт дослідження – держава середньої сили.

Предмет дослідження – складові японської моделі держави середньої сили з акцентом на питаннях розбудови миру.

Мета дослідження – визначити особливості японської моделі держави середньої сили, проаналізувати основні підходи Японії до безпекових питань і визначити її місце як держави середньої сили в процесах розбудови миру в межах існуючої системи міжнародної безпеки.

Завдання дослідження:

- дослідити стан вивчення проблеми;
- дати характеристику джерельній базі та теоретико-методологічним засадам дослідження;
- визначити структурні елементи, що складають японську модель держави середньої сили;
- розглянути, як через м'яку силу Японія реалізує свою зовнішню політику як держави середньої сили;
- виявити роль економічного та культурного фактору в японській моделі держави середньої сили;

- проаналізувати концептуальні особливості безпекового виміру зовнішньої політики Японії;
- з'ясувати роль концепції «безпеки особистості» в японській зовнішній політиці;
- визначити місце Японії в безпековій структурі азійського регіону;
- охарактеризувати практичний вимір діяльності Японії як держави середньої сили в питаннях розбудови миру в сучасних міжнародних відносинах, зокрема в контексті регіональної співпраці та миротворчої діяльності в рамках ООН;
- описати, як відбувається трансформація ролі Японії у сфері розбудови миру в контексті російської агресії проти України.

Хронологічні рамки дослідження: 1991 – 2022 роки. Нижня межа обумовлення періодом розпаду біполярної системи міжнародних відносин, оскільки саме цей чинник визначив нові умови взаємодії між державами на міжнародній арені. Верхня межа – представлена подіями сучасності. Окремі сюжети, що аналізуються в роботі, будуть звертатися до подій холодної війни, оскільки саме в цей період розпочався процес кардинальної перебудови японської зовнішньої політики.

Територіальні межі дослідження – обумовлені зовнішньополітичними пріоритетами держави на міжнародній арені та конкретизуються регіоном Південно-Східної Азії, Центрально-Східною Європою, Близьким Сходом, країнами Африки, Карибського басейну та Латинської Америки.

Наукова новизна дослідження – полягає у застосуванні неоліберального інституціоналізму та біхевіоризму в якості теоретичного підходу до дослідження японської моделі держави середньої сили в динаміці та як складову частину глобальних та регіональних безпекових вимірів. Кваліфікаційна робота є комплексним дослідженням моделі держави середньої сили на прикладі кейсу Японії. У ній уточнено критерії держави середньої сили й обґрунтовано доцільність саме такої моделі держави середньої сили для Японії.

Науково-практична значущість роботи полягає в можливості використання її результатів як для аналізу та прогнозування зовнішньополітичних дій Японії на міжнародній арені так і в академічних цілях. Для створення навчальних посібників, конспектів лекцій або продовження наукових пошуків у цій сфері.

Апробація результатів дослідження. Основні положення представленого магістерського дослідження були представлені в наукових публікаціях і обговорені на міжнародних науково-практичних конференціях:

1. Дорош Н. Мотиви посередництва російської федерації у врегулюванні конфлікту на сході України. Міжнародні конфлікти у сучасному світі: від регіонального протистояння до глобального суперництва. Збірник матеріалів міжнародної наукової конференції. (Львів, 3 грудня 2021 р.) / За ред. за: Мальський М., Лещенко Л., Кучик О., Вовк Р. Львів: Факультет міжнародних Львівського національного університету імені Івана Франка, 2021. С. 49-54.

2. Дорош Н. В. Японія як «держава середньої сили». Вісник студентського наукового товариства Донецького національного університету імені Василя Стуса. Том 1 / Ред. кол. Хаджинов І. В. (голова) та ін. Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2022. Вип. 14. Т. 1. С. 37-40.

3. Дорош Н. Держави «середньої сили» в конфліктному врегулюванні: кейс Японії. Травневі студії: історія, міжнародні відносини: Збірка матеріалів IV Міжнародної наукової конференції студентів і молодих вчених «Травневі студії 2022: історія, міжнародні відносини», присвяченої 85-річчю Донецького національного університету імені Василя Стуса і факультету історії та міжнародних відносин Донецького національного університету імені Василя Стуса. Вип. 7 / за ред. Ю. Т. Темірова. Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2022. С. 48-50.

4. Дорош Н. В. Місце військового компонента в японській моделі "держави середньої сили" Вісник студентського наукового товариства Донецького національного університету імені Василя Стуса / Ред. кол.

Хаджинов І. В. (голова) та ін. Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2021. Вип.14. Том 2. №14. (стаття надійшла в редакцію).

Структура роботи та її загальний обсяг. Кваліфікаційна (магістерська) робота складається зі вступу, чотирьох розділів, 12 підрозділів, висновків, списку використаних джерел та літератури, додатків. Загальний обсяг роботи становить 104 сторінки, з них основного тексту – 84 сторінки. Список джерел та літератури містить 131 найменування.



РОЗДІЛ 1

КОНЦЕПТУАЛЬНО– ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ, СТАН ВИВЧЕННЯ ПРОБЛЕМИ ТА ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА ДОСЛІДЖЕННЯ

1.1. Концептуально-теоретичні засади дослідження і стан вивчення проблеми

Вітчизняний дослідник Олександр Лозовицький в своїй роботі «“Розумна могутність”» - стратегічна основа зовнішньополітичної та оборонної складової дієвого реформування держави в умовах глобалізації» [12] зазначив тези, які безпосередньо стосуються теми магістерського дослідження. Найважливіше завдання політики реформування сучасної держави, на думку науковця, полягає у зміцненні її позицій та авторитету на міжнародній арені, створенні сприятливих зовнішньополітичних умов для довгострокового розвитку [12]. В сучасному світі лідерство в політиці все більше визначається здатністю держави «спрямовано розвивати» свого сусіда чи конкурента. Крім того, в умовах перехідного стану політичних систем загострилася боротьба за право визначати ціннісну, нормативну складову світового порядку. Конкуренція цінностей і моделей державнополітичного та соціально-економічного розвитку – один з головних трендів нового тисячоліття [12].

Враховуючи зазначене вище важко не погодитися, що концепція держав «середньої сили» хоч і не є новою, але є досить актуальною і сьогодні, адже саме такі держави здійснюють доволі значний м'який вплив і сприяють конструктиву в міжнародних відносинах.

Усі дослідження, дотичні темі магістерської роботи, умовно можна об'єднати в такі групи:

- 1) теоретичні роботи, присвячені м'якій силі;
- 2) дослідження теорії та практики реалізації концепції держави середньої сили;

3) наукові статті та монографії із зовнішньої політики Японії, в тому числі з безпекових питань і сфери розбудови миру.

Зазначимо, що переважна більшість літератури представлена науковим доробком японських авторів. Розглянемо кожну цю групу детальніше.

Основними теоретичними підходами, на яких базується це магістерське дослідження, є *неоліберальний інституціоналізм та біхевіоризм*. Перший підхід стверджує, що міжнародне середовище повинно бути інституціоналізовано на рівні міжнародних форумів, міжнародних організацій тощо, оскільки такий формат дозволяє гармонізувати реалізацію державами власних амбіцій на міжнародній арені із дотримання норм міжнародного права та Статуту ООН. Біхевіоризм дозволяє прослідковувати зміни в моделі поведінки виходячи як із впливу зовнішніх чинників так і внутрішніх дискусій в державі стосовно політичного курсу.

Як було зазначено вище, базовою категорією неоліберальних теорій в цілому та неоліберального інституціоналізму зокрема є «м'яка сила». Концепція «м'якої сили» була розроблена професором Гарвардського університету Джозефом Наєм, колишнім деканом Школи управління імені Джона Кеннеді в Гарварді та була введеним в обіг ще 1990 року. У це поняття він вкладав використання нематеріальних ресурсів, культури, переконання і політичних ідеалів з метою необхідного впливу на населення іноземних держав [14, с.36].

«М'яка сила» визначається як комплекс дипломатичних, економічних, політичних, військових, юридичних та культурологічних інструментів несилового впливу на ситуацію в іноземних державах з метою впливу на них «М'яка сила» держави мала показати привабливість цієї держави, її миролюбну зовнішню політику, її бажання розвивати культуру, демократію, політичні цінності.

Хоча сьогодні з'являються й нові трактування даної концепції, японський дослідник Кавасакі Тсуйоші пропонує переосмислити концепцію «м'якої сили». На якого думку, в боротьбі за легітимність конкуруючих політичних

ідей між двома таборами «м'яка сила» означає здатність країни послабити переконливість ідей, які підтримує ворог, зміцнюючи власний табір шляхом прямої та непрямой інформації та інших кампаній, які не мають примусового характеру [122]. З точки зору західного табору, це визначення зосереджується на захисті та просуванні політичних ідей, таких як ліберальна демократія, права людини та верховенство права, проти ревізіоністського табору. Заходи «м'якої сили» прийматимуть форми інформаційної (медіа) війни, психологічної війни та правової війни (закон), якщо використовувати мову «трьох війн» Китаю, а також створення нових політичних концепцій [122].

Специфіка об'єкту та предмету дослідження обмовили відмовитися використовувати концепцію м'якої сили (англ. soft power) у класичному підході, як її запропонував Джозеф Най. В роботі окремо розглядаються м'яка сила та, наприклад, культурна дипломатія, яку в класичному визначенні включено до поняття м'якої сили. Такий підхід обумовлений різними задачами, що реалізуються за допомогою цих інструментів. Культурна дипломатія використовується Японією у якості інструменту формування позитивного іміджу та відповідного ставлення до себе на міжнародній арені. М'яка сила, своєю чергою, безпосередньо забезпечує реалізацію зовнішньополітичних задач шляхом популяризації ідей японських урядів стосовно подальшої світорозбудови, а також інноваційного технологічного розвитку.

У випадку з кейсом Японії м'яка сила виявляється в її потужному економічному та культурному впливові (економічна та культурна дипломатія), а також шляхом реалізації безпекових регіональних ініціатив, екологічних проєктів, діяльності у сфері розбудови миру та конфліктній превенції. Саме такий набір інструментів зовнішньої політики дає підстави характеризувати Японію як державу середньої сили.

Перші згадки про так звані держави «середньої сили» відносяться ще до XVI ст., коли італійський політичний мислитель Джованні Ботеро поділив світ на імперії, «держави середньої сили» та «малі держави» [4, с.37]. Наразі в

науковому дискурсі немає чітких стандартів для визначення «держав середньої сили» (англ. middle power), проте дослідники сходяться на думці, що такий суб'єкт міжнародних відносин не є великою державою або наддержавою, тим не менш має значний вплив на міжнародне середовище.

Процес дослідження та концептуалізації явища «держав середньої сили» в рамках теорії міжнародних відносин має три базових підходи:

- ієрархічний;
- неофункціоналістський;
- біхевіористський.

Ієрархічний підхід представлений дослідженнями: Е. Гелбер (Canada's New Stature (1945-46)) [52], Р. Ріддель (The Role of Middle Powers in the United Nation. Statements and Speeches) [103], К. Холбраад (Middle Powers in International Politics) [64]. Сутність підходу полягає в ієрархічному ранжуванні держав на міжнародній арені за принципом «великі держави – малі держави», чим надалі обумовлюється стратегія політики, яку вони впроваджують.

У зв'язку із тим, що держава не є суб'єктом статичним, а розвивається у часі та просторі у якості основного критерію для ранжування пропонується використовувати «силу», яка класифікується за ієрархічною шкалою. Е. Гелбер, наприклад, цієї концепцією намагався пояснити необхідність надання Канаді та іншими державам середньої сили особливих повноважень в межах Ради Безпеки ООН, аргументуючи це тим, що за окремими показниками такі держави можуть переважати великі держави, що мають виключні повноваження в Радбезі [52, с.279-281]. У якості основного критерія вимірювання могутності дослідники цього підходу погоджуються із рівнем економічного розвитку як абсолютної категорії. Всі інші: географічний чинник, готовність брати відповідальність за міжнародні справи, військовий та культурний компоненти тощо залишаються дискусійними.

Неофункціоналістський підхід представлений дослідженнями: Д. Мітрані (The Progress of International Government) [87], П. Дюфур та Дж. Мот (Policy) [88], Е. Куппер (Canadian Foreign Policy: Old Habit and New Directions) [19].

Даний підхід було розроблено як альтернативу попередньому. Акцент неофункціоналістів падає не на категорію сили, як таку, а на можливість конкретних держав на міжнародній арені впливати на систему відносин використовуючи різну комбінацію інструментів і здійснюючи свою діяльність через міжнародні організації.

Представники зазначеного підходу стверджують, що в силу розміру, населення, ресурсів і внутрішнього ринку, такі країни, як правило, перебувають осторонь від техношовінізму, просто через прихильність до практичної зовнішньоекономічної політики [87, с.93]. Вони не можуть дозволити собі брати участь у неомеркантилістській риторичній практиці, розроблених для захисту внутрішньої політики в інтересах національної економічної безпеки. Вони досягли економічного росту завдяки міжнародній торгівлі. Таким чином, чітка прихильність держав середньої сили до багатосторонності й колективного підходу є прихильністю до міжнародних організацій і відкритості».

Державам середньої сили присвячене дисертаційне дослідження й статті українського дослідника С. Белея (наприклад, стаття «Особливості держав середньої сили як суб'єкта міжнародних відносин») [1]. Дослідження науковця найбільше корелює саме з неофункціоналістським підходом. Він виділяє критерії держави середньої сили: середні показники могутності; виконання специфічних функцій, які відрізняються від тих, які притаманні великим та малим державам; вплив на міжнародну політику та схильність до багатосторонніх дій. Наголошуючи на складності ідентифікації держави середньої сили, С. Белей, дає визначення: держава середньої сили – є суб'єктом міжнародних відносин, який має середні показники могутності та завдяки певному набору характеристик (прихильності до багатосторонності через глобальні інститути, високого ступеня проникнення громадянського суспільства у зовнішню політику, ліберального підходу до вирішення конфліктів тощо) займає особливе місце на міжнародній арені та впливає на систему міжнародно-правових відносин [1].

Біхевіористський підхід представлений дослідженнями: К. Пратта (Middle Power Internationalism) [95], Дж. Міршаймер (The tragedy of Great Power Politics) [86], Р. Кокс (Middlepower manship, Japan, and the Future World Order) [38], Дж. Равенхіл (Cycles of Middle Power Activism: Constraint and Choice in Australian and Canadian Foreign Policies) [98]. Даний підхід пропонує у якості критеріїв визначення держави середньої сили використовувати цінності як визначальну характеристику.

Ідея полягає в тому, що держави концептуалізуються як держави середньої сили в рамках діючого міжнародного політичного процесу. Відповідно, відданість принципам і нормам міжнародного права, а також Статуту ООН є визначальною задачею таких держав. Відповідно цей підхід накладає на державу кліше «порядного, відповідального, законослухняного громадянина в міжнародній спільноті». Враховуючи прив'язку до Статуту ООН, цей «статус» має чітке обрамлення, а саме недопущення застосування сили або погрози силою в процесі ведення зовнішньої політики та створення умов для припинення діючих конфліктів та тих, що можуть відбутися в майбутньому.

Саме цей підхід, на нашу думку, є найбільш актуальним в сучасних міжнародних відносинах в контексті підтримки миру та безпеки. У міжнародних відносинах категорія сили – одна з найдавніших і є межею відліку більшості концепцій відповідного політичного мислення. Тим часом, хоча сутність поняття сили протягом століть залишалася майже незмінною, її застосування на практиці несло на собі відбиток часу. Зміни відбувалися відповідно до розвитку людини, суспільства, держави та міжнародного середовища. Причому, тривалий час у системі міжнародних відносин закон сили завжди був вище ніж сила закону. Протягом світової історії сила держави ототожнювалася, головним чином, з військовою могутністю. І якщо поняття військової сили диференціювалося, то лише в тому плані, що включало два основні компоненти – реальні збройні сили та військовий потенціал. Основні

зміни на міжнародній арені сьогодні пов'язані не із застосуванням військової сили, а використанням невійськових інструментів впливу [12].

Це не означає, що військова сила взагалі не затребувана нині, – а лише те, що зведення сили лише до військової її складової не відповідає дійсності. Військова могутність – один з можливих варіантів існування і використання сили як у середині країни, так і в зовнішньому середовищі. Водночас, це викликає різні тлумачення, і для Г. Моргентау сила – «є влада над умами і діями людей», а Г. Кіссінджер дає ще більш коротке її визначення, вважаючи, що «сила є вплив» [12].

Такий підхід до характеристики сучасної ситуації на міжнародній арені із обмеженнями, які накладаються на Японію відповідно до Статті 9 Конституції держави та Доктрини Йосіди актуалізує застосування концепції держави середньої сили в процесі аналізу зовнішньої політики держави із акцентом на біхевіористський підхід до її вивчення, оскільки, на нашу думку, саме він найбільш повно відображає всі особливості сучасних міжнародних відносин.

Отже, розглянемо тепер *основні характеристики та критерії держави середньої сили*. Як було зазначено вище, немає єдиної дефініції держави «середньої сили», попри це, дослідники виділяють кілька характерних рис або критеріїв таких держав.

По-перше, це держави з достатнім авторитетом та статусом не тільки у своєму регіоні, а й на міжнародній арені в цілому, який дозволяє їм впливати на політичні процеси.

По-друге, як зауважив Е.Йордаан, «усі держави середньої сили демонструють зовнішньополітичну поведінку, яка стабілізує та легітимізує глобальний порядок, як правило, через багатосторонні та спільні ініціативи».

По-третє, всі держави мають середні показники могутності, не конкуруючи за звання великої держави чи наддержави[56 С.48]. Цією тезою ще раз наголошується на тому, що «держави середньої сили» мають вагомий вплив на міжнародній арені. Більш того, такі держави спроможні виступати медіатором у конфліктах локального та регіонального масштабу.

З вищенаведених фактів можна дійти до наступного важливого аспекту «держави середньої сили»: це повинна бути держава з ліберальним устроєм. Усі класичні приклади «держав середньої сили» можна об'єднати за цим критерієм: Канада, Австралія, Японія - всі ці країни є ліберальними демократіями, важливим елементом яких є наявність вільної ринкової економіки. Це відіграє важливу роль для країни всередині, ще раз підкріплюючи ліберальний устрій самої держави.

Нарешті, одним з найголовніших критеріїв можна виділити те, що «держави середньої сили» володіють середніми параметрами могутності, що включають у себе як військову, так і економічну та інші сфери. Канадський дослідник Бернард Вуд ще у середині 1980-х років, оцінюючи потенціал таких країн як Канада, Фінляндія, Швеція, Австралія, писав про так званий майбутній вплив (англ. *perceived influence*), заснований на тісній кооперації, або важелі впливу, які можуть використати такі держави у сучасному глобалізованому світі [129].

Зважаючи на вище наведені аспекти, автор кваліфікаційної (магістерської) роботи позначає «*державу середньої сили*» як державу ліберального устрою, з вільною ринковою економікою, що володіє середніми параметрами могутності на міжнародній арені, має специфічні риси поведінки на міжнародній арені, виступаючи медіатором або допомагає знайти компроміс у міжнародних суперечках.

Такі країни відображають здатність діяти на світовій арені, але в той же час нездатність здійснювати гегемоністський вплив. Японія за усіма аспектами є максимально наближена до наведеного визначення і саме через ці критерії, а також досвід трансформації своєї зовнішньої політики, який відсутній у Канади та Австралії. У кваліфікаційній роботі автор виділяє її як приклад «держави середньої сили» [4, с.37].

У зарубіжних наукових колах досить великий пласт досліджень присвячений Японії як державі середньої сили. Наприклад, у статті Й.Соя «*Japanese Middle Power Diplomacy*» досить гарно описуються проблеми, з

якими зіштовхнулась Японія на шляху до свого нинішнього статусу як впливового гравця не тільки в регіоні, а й у світі [4, с.38]. З іншого боку, Японія переважно характеризується в рамках зазначеної концепції через призму свого економічного потенціалу або з огляду на її успіхи в царині культурної дипломатії [29]. Посилання Безпековий аспект і миротворча діяльність не є тим критерієм держави середньої сили, якому приділена увага дослідників, особливо українських, що ще більше актуалізує цю кваліфікаційну роботу.

Ще одним принциповим концептуальним явищем в роботі виступає процес розбудови миру, який в чинному дослідженні розглядається в широкому сенсі і включає в себе спектр інструментів починаючи від превентивної дипломатії й закінчуючи участю військових контингентів в різного роду операціях. Даний підхід де-факто закріплений на рівні Організації Об'єднаних Націй і використовується, наприклад, Комісією ООН з питань миро будівництва, в процесі аналізу поточного конфліктного середовища та розробки рекомендацій, які лягають в основу рішень Генеральної Асамблеї та Ради Безпеки [126].

У контексті питання розбудови та підтримки миру виключне значення мають роботи Й. Гальтунга. У своєму нарисі «Три підходи до миру: підтримка миру, встановлення миру і миро будівництво», Й. Галтунг закликає створити структуру миробудування для сприяння стійкому миру шляхом усунення «першопричин» насильницьких конфліктів та підтримки ґрунтовних можливостей для управління миром та врегулювання конфліктів» [51]. При цьому, автор акцентує увагу на принциповій важливості розбудови міжнародних інституцій та наявності акторів, що будуть сповідувати принципи та норми міжнародного права, будуть виступати медіаторами вже існуючих конфліктів та реалізовувати принципи превентивної дипломатії задля підтримки миру [51].

Аналізу безпосередньо участі Японії в процесах розбудови миру присвячені дослідження цілої плеяди японських науковців: Hiromi Nagata Fujishige, Yuji Uesugi, Tomoaki Honda «Japan's Peacekeeping at a Crossroads.

Taking a Robust Stance or Remaining Hesitant?» [48]; Samuel Bergenwall, Kaan Korkmaz, John Rydqvist «Japan's Defence and Security Policy - a Primer» [31]; та Simon S.C. Tay, Aaron Choo «Peacekeeping, Peacebuilding, and Preventive Diplomacy» [109]. Ці тексти представляють загальний підхід до дослідження місця Японії в сучасному безпековому середовищі, який акцентує увагу на необхідності взаємодії із ООН як системо утворюючою структурою та використання превентивних заходів для попередження існуючих конфліктів, а також створення відповідних умов для вирішення існуючих.

Автором магістерського дослідження під час апробації було наголошено, що у вітчизняному науковому просторі Японія є малодослідженою країною та не дивлячись на це, її досвід є унікальним та може допомогти Україні у розробці своєї моделі зовнішньої політики, яка б могла підвищити статус та авторитет нашої держави на світовій арені, особливо це актуально під час війни з РФ [4].

1.2. Джерельна база і теоретико-методологічні засади дослідження

Під час написання магістерської роботи автором було використано значний пласт джерел, які є у відкритому доступі. Умовно джерела можна об'єднати за видовою ознакою:

- 1) Матеріали пов'язані із міжнародними організаціями
- 2) стратегічні документи держави;
- 3) законодавчі акти;
- 4) звітна документація органів влади;
- 5) виступи та промови державних і громадських діячів;
- 6) матеріали ЗМІ;
- 7) статистичні та соціологічні джерела.

Перша група джерел представлена документами міжнародних організацій і форумів і є незначною за кількістю. Ці документи дають змогу уточнити позицію держави по актуальних питаннях порядку денного та зрозуміти загальний контекст в якому діє держава на міжнародній арені. Це, наприклад, спільні заяви за результатами участі Японії в самітах НАТО або ініціативи держави в межах зустрічей на рівні G20 [80; 120].

Враховуючи постійне апелювання Японії до необхідності взаємодії із Організацією Об'єднаних Націй, вагому роль в дослідження займають матеріали, що публікуються на сайті ООН та її підрозділів, наприклад, Департаменту Оперативного Забезпечення ООН [123]. Залучення цих джерел дозволяє отримати неупереджене ставлення до діяльності Японії в структурах ООН, оскільки Блакитна книга як джерело інформації, в цьому контексті, однозначно трактується на користь Японії, оскільки публікується її МЗС.

До *другої та третьої групи джерел* відносимо законодавчі та стратегічні документи держави, а саме Конституцію Японії [115] та Стратегію національної безпеки від 2013 року [89]. Вони містять принципову інформацію, яка стосується використання Сил самооборони держави на міжнародній арені в тому числі в межах миротворчих операцій. Ці аспекти є важливими через те, що саме обмеження закладені в цих документах виступають у якості визначального фактору у класифікації держави як держава середньої сили.

Четверта група - звітна документація органів влади. Саме ця група джерел дозволяє детально познайомитися із діяльністю Японії у сфері економічної та культурної дипломатії та у сфері безпеки, а також проаналізувати результативність такої роботи.

Базові документи для цього магістерського дослідження - це Блакитна книга дипломатії Японії [41] та Біла книга оборони Японії [39]. *Блакитна книга дипломатії Японії* - це щорічний звіт про зовнішню політику та діяльність Японії, який публікується Міністерством закордонних справ на регулярній основі починаючи з 1971 року. Цей документ дозволяє

прослідкувати загальне відношення японського уряду до існуючого на міжнародній арені статусу-кво; дізнатися про ключові пріоритети та задачі, що ставить перед собою держава на міжнародній арені; дослідити основні підходи до реалізації своїх цілей та задач; порівняти окремі аспекти діяльності Японії на міжнародній арені «в просторі та часі» та прослідкувати ключові зміни.

Біла книга оборони Японії є ще одним щорічним звітом держави, але вже у сфері безпеки та оборони. На сайті Міністерства оборони держави англomовну версію даного документу можна знайти починаючи з 2014 року [41]. У парі з Національною стратегією оборони держави від 2013 року їх цінність для чинного дослідження полягає в тому, що в цих документах зафіксовано особливості військово-політичного планування держави починаючи від загального сприйняття безпекової ситуації в світі та існуючих трендів і закінчуючи визначення ключових загроз на локальному, регіональному та глобальному рівнях, а також особливості безпекової взаємодії Японії із окремими державами в світі.

Враховуючи те, що Японія реалізує свої зовнішньополітичні задачі через доволі потужну компоненту м'якої сили та культурної дипломатії особливе місце в дослідженні посідають *звіти Японського Фонду*. Це японський благодійний незалежний адміністративний інститут, що займається промоцією японської культури у світі [118]. Здійснює мистецько-культурні обміни між Японією та іншими країнами, сприяє вивченню японської мови закордоном, а також допомагає проводити японознавчі дослідження та конференції для науковців-японознавців. Заснований 1972 року як особливий інститут при міністерства закордонних справ Японії. 1 жовтня 2003 року став незалежною інституцією під егідою міністерства. З цього ж року Фонд активно публікує інформацію стосовно своєї діяльності у щорічних звітах [118]. Їх структура надає можливість отримати вичерпну інформацію про культурну дипломатію держави та провести аналіз того, як держава адаптує механізми використання цього інструменту в залежності від зовнішньополітичних обставин на міжнародній арені.

Виступи та промови державних і громадських діячів, переважно прем'єр-міністрів Японії, об'єднані автором магістерської роботи в *п'яту групу джерел*, які дозволяють конкретизувати певні концепти, що зафіксовані в стратегічних документах Японії [80; 96; 101].

Шоста група джерел - матеріали засобів масової інформації, наприклад, УНІАН, Факти, LB.UA, Бук.інфо, Hydrogen Fuel News, BBC New та інші. Ця група джерел дозволяє отримати додаткову інформацію стосовно фактів та подій, які пов'язані із темою дослідження але не висвітлюються в документах офіційного походження, типу Блакитної книги дипломатії.

Сьома група джерел представлена статистичними та соціологічними джерелами. Вони є цінними через можливість отримання кількісних статистичних даних по окремих питаннях, що, в свою чергу, надає ґрунтовності зробленим висновкам.

У нашому дослідженні використовувалися соціологічні дослідження. Наприклад дослідження проведене громадською мовною компанією NHK, яке було спрямовано на вивчення суспільної думки в середині Японії стосовно питання зміни Конституції держави [3]. Цікавим є також дослідження, що було проведено у 2015 році німецьким дослідним інститутом Infratest Dimap, який опікується питанням проведенням психологічних та політичних опитувань [67]. Зазначене дослідження стосується питання іміджу, який має Японія серед Європейських держав.

Окремою групою джерел виступають міжнародні рейтинги. Вони дозволяють ознайомитися із кількісними показниками потужності держави відповідно до запропонованої тим чи іншим рейтинговим агентством методикою. У роботі використовувалися рейтинги, які пов'язані із вимірюванням м'якої сили держави на міжнародній арені (наприклад, Global Soft Power Index 2022 [56], Elcano Index [45], Global Peace Index [55], The Most Peaceful Countries [119] тощо) та рейтинги пов'язані із вимірюванням військової потужності держави (наприклад, Global Firepower Ranking [26]). Звісно, ми не можемо бути впевнені в однозначності наведених в цих

рейтингах показників через різність в методиках. Тим не менш, їх порівняння дозволяє розуміти «середній показник» для різних держав світу, що в свою чергу відіграє ключову роль в процесі віднесення Японії до держав із статусом середньої сили.

Для аналізу економічного потенціалу автором було залучено статистичні дані представлені Світовим Банком та статистичними дослідженнями представленими дослідницьким центром Університету Мельборна AsiaLink Business [42].

Об'єкт і предмет дослідження обумовили використання низки загальнонаукових та спеціальних підходів та методів дослідження.

Системний підхід – дозволяє проаналізувати явище, що досліджується як елемент цілісної системи відносини, яка включає різні суб'єкти, причиннонаслідкові зв'язки та чинники, внутрішнього та зовнішнього характеру, що безпосередньо або опосередковано впливають на процеси, що відбуваються. В контексті теми дослідження, даний підхід дозволив проаналізувати політику Японії як через призму її залученості до діяльності міжнародних організацій, так і системи двосторонніх/багатосторонніх зв'язків із окремими державами.

Синергетичний підхід. Його використання обумовлено відсутністю однозначної детермінованості системи міжнародних відносин. Тобто наявністю в ній явищ та процесів, які випадають із загальної системи відносин або дестабілізують її (наприклад кризові чи конфліктні явища). Використання даного підходу дозволяє інтегрувати ці чинники до загальної системи міжнародних відносин тим самим підсилити важливість системного підходу в дослідженні. Цей підхід дозволив інтегрувати у дослідження проблематику територіальних суперечностей, що має Японія, а також повномасштабне вторгнення росії до України та місце Японії в цій війні.

Як інструментарій магістерського дослідження, було використано такі загальнонаукові методи: метод конкретизації, аналітико-синтетичний та індуктивно-дедуктивний методи.

Аналіз та синтез – виступають у якості базових методів дослідження, що дозволили проаналізувати та виявити особливості наступних категорій: Японії як держави середньої сили; уявлення Японії про сучасні міжнародні відносини та безпекову ситуацію в світі; бачення Японією себе в системі міжнародних відносин та сучасній безпековій парадигмі; внутрішні та зовнішні чинники, що впливають на розбудову політичної стратегії державою та специфікувати підхід держави до питання розбудови миру.

Індукція та дедукція – дозволили систематизувати отриманні факти, виявити причинно-наслідкові зв'язки між явищами, подіями та персоналіями та зробити відповідні висновки.

Конкретизація – використовувався з метою окреслення особливостей та специфікації саме Японії як держави середньої сили із загального концептуального бачення та підходів до визначення даного поняття.

Серед спеціальних методів дослідження можна визначити: структурнофункціональний аналіз, контент-аналіз, кейс-стаді, гіпотетико-дедуктивний метод.

Структурно-функціональний аналіз – є одним із ключових методів дослідження, який дозволив розділити явище, що вивчається відповідно до зазначених вище методологічних прийомів на складові, дослідити зв'язки між ними та зробити декомпозицію цих елементів в єдиний концепт Японії як держави середньої сили в контексті процесів розбудови миру, за умови збереження ним своєї цілісності у взаємодії із зовнішнім середовищем.

Контент-аналіз використовувався під час аналізу першоджерел дослідження, такі як, наприклад, Блакитна книга дипломатії Японії. Даний метод дозволив виділити основні та другорядні джерела інформації, що стосуються об'єкту та предмету дослідження, класифікувати їх за походження та проаналізувати їх змістовне наповнення через призму мети, яку зазначено в чинному дослідженні.

Метод кейс-стаді – дозволив проаналізувати окремі ініціативи Японії, які стосуються питань безпеки на регіональному та глобальному рівнях та виділити на основі них певні тенденції та особливості моделі поведінки держави на міжнародній арені.

Гіпотетико-дедуктивний метод – даний метод у купі з усіма вищезгаданими дозволив окреслити ряд гіпотез, які стосуються особливостей японського бачення процесів розбудови миру та перевірити дані гіпотези отриманими в результаті дослідження емпіричними даними.

Таким чином можна зробити висновок, що обрана тема дослідження викликає інтерес у дослідників та є актуальною в сучасних умовах. Подальшого дослідження потребує концептуалізація явища держави середньої сили із визначенням більш чітких критеріїв за якими можна класифікувати такі держави. В контексті особливостей Японії варто звернути увагу на переосмисленні поняття м'якої сили. Принципової відповіді в подальших дослідженнях потребує питання трансформації уявлення про Сил самооборони держави та можливості їх ширшого застосування в миротворчих операціях в світі. Обсяг та різноманітність джерел, що використовуються, дозволяють провести системне дослідження із залученням максимальної кількості фактологічного матеріалу.

РОЗДІЛ 2

СТРУКТУРНІ ЕЛЕМЕНТИ ЯПОНСЬКОЇ МОДЕЛІ ДЕРЖАВИ СЕРЕДНЬОЇ СИЛИ

2.1. Конституція Японії та статус держави середньої сили

Сучасне місце Японії в регіональних і глобальних політичних процесах, а також особливості її зовнішньої політики більшою мірою пов'язані з подіями післявоєнної розбудови світу за результатами Другої світової війни. В цей період було прийнято Конституцію держави, яка містила статтю 9 [115]. В ній зазначено, що щиро прагнучі до міжнародного миру, заснованого на справедливості та порядку, японський народ на вічні часи відмовляється від війни як суверенного права націй, а також від загрози або застосування збройної сили як засобу вирішення міжнародних суперечок. Тим не менш, реагуючи на особливості системи міжнародної безпеки періоду холодної війни у 1956 році було створено Сили самооборони Японії. І хоча ця структура не має офіційного статусу збройних сил, Global Firepower Ranking поставив її на п'яте місце за рівнем військового потенціалу серед держав світу у 2022 році[3].

Доктрина Йосіди (тобто загальний підхід до розбудови зовнішньої політики Японії в післявоєнний період затверджений Прем'єр-міністром держави Сігеру Йосідою в 50-х роках ХХ століття, який передбачав акцент на скорочення військових витрат, економічний розвиток та тісний безпековий альянс із Сполученими Штатами Америки) та ситуація, що склалася після Корейської війни 1950-1953 років визначили Штати у якості гаранта безпеки Японії [37].

Відповідно до цієї доктрини, Японія покладається на армію США для забезпечення безпеки посилаючись на статтю 9 Конституції Японії. Неодноразові спроби США в наступні роки змусити Японію збільшити свої військові витрати були відхилені прем'єр-міністром Йосідою на основі тієї ж пацифістської статті у післявоєнній конституції Японії [37].

У 1990-х роках, після закінчення холодної війни, з'явилися експертні дискусії про можливість зняти з себе післявоєнні обмеження, які визначалися «Конституцією миру» держави та послабити залежність від Сполучених Штатів. Деякі з експертів навіть стверджували, що структурні перебудови за результатами холодної війни змусять держав задуматися над можливістю отримання ядерного статусу не дивлячись на негативну громадянську думку в середині самої держави з цього питання. [37]

Розпочавши найбільшу континентальну війну з часів Другої світової, порушивши всі норми міжнародного права, росія створила прецедент, який актуалізував для Японії ряд питань, які ставлять під удар національні інтереси держави. Серед них можна виділити наступні [3]:

1. Територіальні суперечки навколо: Курильських островів (із росією); острова Окінаторі та архіпелагу Сенкаку (із КНР); островів Ліанкур (із Південною Кореєю);
2. Зростаюча економічна та військова міць Китаю, яка може спричинити чергові конфлікти навколо історичної пам'яті та перерозподілу зон впливу в сфері міжнародної торгівлі. Окрім цього, диспропорція в ресурсних та територіальних можливостей на користь Китаю ставить під сумнів можливість фізичного виживання Японії у випадку збройної агресії з боку КНР;
3. Мілітаристська та непередбачувана політика Північної Кореї, яка вже тривалий час проводить випробування ядерної зброї та балістичних ракет. Останні моделі носіїв мають радіус дії, який повністю охоплює територію Японії. Будь-яке загострення на Корейському півострові, навіть якщо Японія не буде прямо в нього втягнута, негативно позначиться на безпеці регіону в цілому, зокрема й на економічній;
4. Військова залежність від США та ризику, що із цим пов'язані. Є експерти, які вважають, що із занепадом гегемонії США та гарантій безпеки, а також зіткнувшись з новою загрозою безпеці з боку зростаючого Китаю, Японія неминуче буде зобов'язана взяти на себе відповідальність за власну

безпеку і постане грізним військовим гравцем, відновлюючи тим самим регіональне співвідношення сил.

На думку посла України в Японії Сергія Корсунського, в Японії лише починають усвідомлювати власну уразливість одночасної атаки з кількох напрямків. Наприклад, у 2022 році стали серйозно замислюватися про будівництво укриттів для цивільного населення. Японія активно взаємодіє із США, Індією та Австралією в рамках QUAD, а також розвиває двостороннє співробітництво з країнами регіону, намагаючись максимально активізувати багатосторонні механізми безпеки в Азії. Слід визнати: серед розвинених країн світу Японія перебуває у найскладнішій ситуації, в контексті гарантування власної безпеки. Про це дедалі гучніше говорять експерти, і тим гучніше, чим частіше трапляються загострення в Тайванській протоці, а Кім Чен Ин запускає чергову балістичну ракету [3].

Також С. Корсунський наголошує на тому, що: по-перше, колишній прем'єр-міністр Японії і дуже впливовий політик Сінзо Абе виступав за частковий перегляд без'ядерного статусу Японії; по-друге, чи не вперше за останні роки прем'єр-міністр Японії Фуміо Кішіда досить однозначно заявив про приналежність чотирьох островів Південної Курильської гряди — північних територій — Японії [3].

Багато політиків вважають Конституцію застарілою і такою, що не відповідає сучасним реаліям. Також частина населення вважає існування дев'ятої «пацифістської» статті нагадуванням про поразку у Другій світовій війні, а саму Конституцію – принизливим документом, який фактично був написаний переможцями [3].

І дискусії ці почалися за довго до російської війни проти України, а в цьому протиріччі полягає основна проблема зовнішньополітичного курсу сучасної Японії та її місце в системі глобальних та регіональних відносин. Держава стала «заручницею» образу «нормальної нації» висунутого японським політиком Ічіро Одзавою з одного боку, та необхідності захисту власної територіальної цілісності та суверенітету будучи обмеженою

військово при цьому знаходячись в оточенні мілітаризованих держав, з якими Японія має невирішені конфлікти та суперечності.

Ідея Одзави Ічіро про Японію як про «нормальну націю», виникла у відповідь на домінуючу в період холодної війни систему сприйняття яка ще базувалася на історичній пам'яті про японський мілітаризм. За допомогою цієї ідеї політик намагався створити новий образ Японії відповідно до наступних стандартів [3]:

1. Японія повинна стати нацією, яка охоче несе на собі тягар міжнародних зобов'язань відповідно до міжнародних домовленостей.
2. Друге: повноцінна співпраця з усіма державами світу в питаннях перерозподілу ресурсів і розбудови стабільного, процвітаючого майбутнього
3. Японія не прагне до військового домінування в світі, а свій внесок у процес розбудови миру повинна робити в тісній співпраці із Організацією Об'єднаних Націй, а Сили самооборони Японії повинні вдосконалюватися в рамках миротворчого контингенту ООН. І як було зазначено до цього, Японія активно реалізувала ці заяви на практиці беручи участь в миротворчій діяльності ООН.

Одночасно із тим, останні роки активізувалися дискусії стосовно нюансів трактування цієї частини закону. У Білій книзі з оборони Японії 2013 р. зазначено, що міжнародне право дозволяє державам брати участь в колективній обороні шляхом застосування сили для відбиття атаки на союзні держави. Проте це виходить за рамки політики мінімальної необхідної оборони і вважається неприйнятним для Японії [75, С8-10]. Проте в Білій книзі 2014 р. зазначається зміна обстановки навколо Японії, як причина перегляду підходу до питання участі в колективній обороні [106, Р. 1-3].

Це пов'язано з рішенням кабінету міністрів від 1 липня 2014 р. про нове трактування 9 статті. Проголошено право Японії на участь в захисті своїх союзників у разі військової агресії. Незважаючи на обмеження, це був переломний момент для Японії та японського пацифізму [99].

Така заява і підписання у 2015 р. третьої редакції «Керівних принципів японо-американської співпраці в області оборони» стали демонстрацією наміру Японії повноцінно брати участь в операціях колективної оборони [114].

Ще більше це питання актуалізувалося після голосувань по українському питанні в ООН після повномасштабного російського вторгнення 2022 року. Як було зазначено вище, Японія прагне розвивати власну сили самооборони в рамках структур Організації об'єднаних націй відповідно до її статуту. Проблема полягає в тому, що держави, які несуть небезпеку для Японії це Китай чи росія, які входять до Радбезу чи Північна Корея, яка входить до зони впливу КНР. У випадку нападу на Японію з боку цих держав резолюцію Радбезу буде заблоковано так само, як і з українським кейсом. Отже, гарантії Сполучених Штатів залишаються єдиним інструментом забезпечення власної безпеки, оскільки не дивлячись на міжнародні оцінки, через статус Сил самооборони, Японія є обмежена в можливостях мати важливий в сучасній війні перелік наступальних озброєнь. Український кейс також показує, що навіть у випадку повного консенсусу та гарантій підтримки з боку міжнародної спільноти темпи військової допомоги можуть бути недостатніми.

У червні 2022 року прем'єр-міністр Фуміо Кісіда заявив, що конституційна реформа є «невідкладним питанням». Він додав, що Сейм також повинен працювати над створенням можливостей для громадськості зробити вибір за якнайшвидше [36].

«Обговорення конституції завжди велося з погляду того, що Японія не має стати винуватцем війни. Але після недавнього вторгнення росії в Україну, я вважаю, що зростає розуміння того, що якщо застосування сили Японією буде надто обмеженим, то Японія стане жертвою», — пояснює дискусії професор японського університету Такеші Іноуе [3].

У травні 2022 опитування, проведене громадською мовною компанією NHK, показало, що 35% виступають за необхідність змінити конституцію, 19% заявили, що в цьому немає необхідності, а 42% не змогли відповісти[3].

Робочим варіантом змін сьогодні є пропозиція додати в конституції чітку згадку про Сили самооборони та заходи самооборони, зберігши при цьому нинішні положення статті 9. Окремо партія хоче зміцнити можливості Сейму та Кабінету міністрів щодо реагування на надзвичайні ситуації [3].

Таким чином, можна зробити висновок, що стаття 9 Конституції Японії стала одним із найбільш важливих чинників, які вплинули на становлення Японії як держави середньої сили, оскільки заклала потребу в пошуку альтернативних силовому інструментів реалізації політики та визначає зовнішньополітичні пріоритети по теперішній час.

Безпеківі обставини, в яких сьогодні функціонує Японія, створили передумови для дискусій стосовно нового призначення сил самооборони держави, закріплення їх нормативно-правового статусу в Конституції держави, а також чітке юридичне обрамлення випадків, коли держава може їх застосовувати. Разом із цим політичні діячі Японії наголошують на необхідності дотримання міжнародного права та Статуту Організації Об'єднаних Націй при збереженні базової ідеї 9 Статті про відмову від війни, як засобу ведення політики і використанні сил самооборони для захисту, в тому числі, й колективної безпеки [115]. Відповідно, Японія, не зважаючи на дискусії щодо правового статусу Сил самооборони, в короткостроковій та середньостроковій перспективах, буде зберігати орієнтацію на Статтю 9 конституції як основний чинник, що визначає процес її становлення у якості держави середньої сили.

2.2. М'яка сила як інструмент зовнішньої політики Японії

Після холодної війни багато аналітиків стверджували, що Японія нарешті знищить післявоєнні обмеження своєї безпекової політики, які визначалися мирною конституцією та союзом із Сполученими Штатами. Втім, ці прогнози не підтвердились: кооперація Японії з США поглибилась, а не послабилась, і

діяльність Японських Сил Самооборони досі обмежується «мирною конституцією». Японська політика безпеки розвивалася по лінії «інтернаціоналізму середньої сили», навіть не дивлячись на посилення націоналістичних думок всередині держави та поєднання інтернаціоналізму з регресивним націоналізмом. Альянс зі Сполученими Штатами все ще був сильним та набагато випереджав націоналістичні ідеї, які з'явилися у Японії в 2000-х роках [3].

Наразі, Японія намагається балансувати між відносинами з США, які закріплені альянсом, що вже не раз виправдав себе за декілька десятиліть, та Китаєм, що є сусідом Японії та має спільну сферу інтересів та впливу. Однією з причин, чому Японію відносять до держав «середньої сили» є те, що з її відносно сильною економікою і слабкою стратегічною позицією, залежною від США, а також її унікальним становищем у міжнародних відносинах, вона стає «серединою» у відносинах між великими державами. Японія є важливою не лише в регіоні, а й у всьому світі. Оскільки стратегічне суперництво США та Китаю продовжує розгортатися, «середні сили» стають все більш важливими, особливо тому, що вони можуть стати як побічною шкодою в суперництві великих держав, так і ключовими гравцями у пом'якшенні негативних наслідків дій обох сторін. На думку К.Йошиказу, вони можуть відігравати більшу роль у стабілізації міжнародного порядку та підтримці багатосторонності [3].

У Японії точиться багато дискусій щодо того, чи є країна «середньою силою», і якщо так, то що це означає. У своїй роботі «Japanese Middle Power Diplomacy» Й.Соя стверджує, що Японія повинна прийняти автономну стратегію як держава «середньої сили». «Середні сили», — писав він, — це «ці країни, які є впливовими економічно або з точки зору певних стратегічних аспектів, але які не прагнуть конкурувати з великими державами, такими як США та Китай, за потужністю жорсткої сили» [3]. Його слова зазнали критики, хоча і повністю описують те, як Японія веде свою зовнішню політику у відношенні до таких гравців як Сполучені Штати та Китай. Також, слід

зауважити, що така позиція грає важливу роль і для Азійського регіону в цілому, оскільки альтернативи Японії у такому вигляді протистояння двох великих держав поки не існує. Можливо, слід звернути увагу на Південну Корею, але вона знаходиться у іншій ситуації, і аспекти «середньої сили» більш яскраво виражені у Японії [3].

Японська модель держави середньої сили базується на інструментах Soft Power, оскільки держава займає третє місце за часткою виробництва в світі у 2021 році (за даними Міжнародного валютного Фонду), а також є лідером в технологічній та культурній сферах [3].

У 2020 році журнал Monocle назвав Японію державою «м'якої сили» номер один за її майстерність у вирішенні майже всіх питань власного існування: починаючи від проблеми депопуляції в сільській місцевості та старіння суспільства до досконалості у сфері послуг та готовності до надзвичайних ситуацій. Коли у 2021 році світ перебував у стані боротьби із наслідками глобальної пандемії, Японії вдалося зберегти ключові показники, які оцінюються в індексах м'якої сили, зокрема у Soft Power 30 і Brand Finance [111]. У 2022 році держава посіла 5 місце в Global Soft Power Index 2022[56].

У 2006 році міністр закордонних справ Таро Асо під час першої адміністрації Сіндзо Абе вперше відверто підкреслив важливість ліберальних цінностей, таких як свобода, верховенство права, права людини, демократія та ринкова економіка [60].

У щорічному звіті із зовнішньої політики, який, традиційно, оформлюється у вигляді «блакитної книги дипломатії», Японії зазначається наступна важлива річ. Аналізуючи існуючу ситуацію навколо міжнародного порядку зазначається тенденція до непрозорого нарощування військового потенціалу в світі та спробою в одноосібному порядку змінити існуючий статус-кво [94, С15-16]. Таке бачення існуючих міжнародних відносин та необхідність осмислення Японією свого місця в глобальній політиці обумовлює необхідність трансформування класичного підходу до визначення м'якої сили, розроблене Джозефом Найєм.

Професор Університету Саймона Фрейзера Кавасакі Тсуйоші у роботі «М'яка сила Японії у боротьбі за міжнародний порядок» пропонує наступну інтерпретацію м'якої сили Японії [122]. У боротьбі за легітимність конкуруючих політичних ідей між умовними таборами представників «ліберально-демократичного світу» та «ревізіоністами» м'яка сила радше означає здатність держави закріпити домінування власних ідей та послабити переконливість опонента шляхом постійного нарощування потужності прямих та непрямих інформаційних кампаній, які не носять примусовий характер [122].

Виходячи з цього, основна задача японської м'якої сили це зосередження на захисті та просуванні політичних ідей пов'язаних ліберальною демократією, правами людини, верховенства права тощо. Заходи ж м'якої сили, користуючись китайською концепцією «трьох воєн» приймають форму інформаційного, психологічного та правового протистояння, а також розвитку існуючих політичних концепцій.

Одразу варто наголосити, що зазначений вище підхід не враховує аніме, ігри, японська кухня, туризм, спорт тощо не враховуються за такого підходу трактування, оскільки вони часто обговорюються в контексті феномену Cool Japan і можуть бути ефективними для виховання прояпонського населення в інших ліберальних демократіях, де уряди повинні прислухатися до громадської думки. Але таких довгострокових політичних ефектів не слід очікувати в автократичних режимах, в яких уряди жорстко контролюють своїх громадян [112].

У зв'язку із цим, стратегія м'якої сили Японії визначена таким чином, що має дві масштабні мети: зміцнення єдності ліберально-демократичної спільноти та, свого родку, контрпропаганда у відношеннях із «ревізіоністами» [112]. Реалізацію такого підходу вже можна побачити у зовнішньополітичному курсі держави. Наведемо приклади пов'язані із ініціативами Японії часів роботи другого уряду Прем'єр-міністра держави Сіндзо Абе.

У 2014 році Китай розпочав будівництво штучних островів в районі спірного архіпелагу Спратлі у Південно-Китайському морі, за контроль над яким сьогодні борються окрім КНР ще В'єтнам, Філіппіни, Малайзія, Тайвань та Бруней. Одночасно із цим КНР обмежила свободу морського та повітряного переміщення навколо цих територій [10].

Японія в цій ситуації зайняла позицію захисника спільного доступу до глобальних морських ресурсів та необхідності дотримуватися всіх норм міжнародного права, які пов'язані з цією проблематикою. У своїй промові на засідання Північноатлантичної ради у вересня 2014 року Абе підкреслив, що Японія повинна відігравати більш активну роль в процесах захисту свободи польотів, свободи навігації та інших глобальних благах сучасного світу [80].

У Стратегії національної безпеки від 2013 року серед інших виділяються виклики безпеці держави, що пов'язані із ризиками для глобальних благ, серед яких, в тому числі, виділяється й конфлікти у світовому океані через наявні територіальні претензії окремих держав [89].

Відповідно до Програми ООН з навколишнього середовища, глобальним благом вважаються ресурси або території, які знаходяться поза межами політичної досяжності будь-якої однієї національної держави. Таким чином, міжнародне право виділяє чотири групи таких благ: відкрите море; атмосфера; Антарктида та космічний простір [125]. У випадку Японії її занепокоєння можна чітко побачити у двох сферах: доступ до морських і авіаційних ресурсів, а космічний простір. Сюди ж ще можна віднести й кіберпростір.

Стратегія національної безпеки продовжує зазначати, що вона вважає важливою потребу Японії підтримувати та розвивати «відкриті та стабільні моря», а також «зміцнювати міжнародний порядок, заснований на спільних цінностях і правилах» [125]. Місце ж Японії в цій конструкції визначається як «охоронця верховенства права» та як активного учасника нормотворчої діяльності, зокрема щодо моря, космічного та кіберпростору, а також як посилення зусиль щодо розбудови потенціалу держав, що розвиваються у цих сферах. З цією метою в стратегії проголошено, що Японія має на меті

посилювати співпрацю з партнерами та проовдити двосторонні та багатосторонні навчання.

У 2013 році урядом держави було оголошено надання допомоги прибережним державам уздовж морських шляхів сполучення і зміцнення партнерства на морських шляхах, які становлять стратегічні інтереси для Японії [2, С.101].

У 2014 році у вже згаданій промові до Північноатлантичної ради Прем'єр-міністр Абе наголосив на безперервній підтримці державам АСЕАН в питаннях охорони морів, яка включає як оборонне обладнання так і технологічне співробітництво щодо можливостей спостереження та порятунку [2, С. 102].

За ініціативою Токіо міжнародне морське бюро створило Регіональний центр із боротьби з піратством, що розташовується в Куала-Лумпурі (Малайзія). Згодом його було перейменовано на Аналітичний центр із проблеми піратства, який займається пошуком зниклих суден, збором інформації про піратів у глобальних масштабах, сповіщенням суден про напади та наданням допомоги постраждалим екіпажам [2, С.104].

Першу міжурядову регіональну угоду щодо боротьби з піратством в Азії, а саме Регіональну угоду про співробітництво в боротьбі з піратством і збройним розбоєм проти суден в Азії було прийнято 11 листопада 2004 р. так само за ініціативи Японії. Договірні держави зобов'язалися запобігати та припиняти піратство й озброєний розбій проти суден максимально можливою мірою, заарештовувати піратів або осіб, які вчинили збройний розбій проти судна, конфісковувати кораблі чи літаки, що використовувалися в цілях вчинення піратства або збройного розбою проти суден, конфісковувати кораблі й літаки, захоплені піратами, конфісковувати майно на борту таких суден, визволяти судна та осіб, які зазнали нападу. Згідно з угодою 29 листопада 2006 р. в межах Регіональної угоди про співробітництво в боротьбі з піратством і збройним розбоєм проти суден в Азії також було засновано Центр обміну інформацією [2, С.99].

У промові перед австралійським парламентом Сіндзо Абе оголосив, що Токіо підвищить рівень регіональної безпеки. «Що стосується національної безпеки, то Японія протягом тривалого часу була самозаглиблена... Як нація, яка прагне постійного миру у світі, і як країна, економіка якої є однією з найбільших, Японія тепер сповнена рішучості робити більше для зміцнити мир... Ми хочемо зробити Японію країною, яка працюватиме над розбудовою міжнародного порядку, який підтримує верховенство права. Давайте об'єднаємося ще більше, щоб зробити моря та океана та небо над ними відкритими і вільним... У всьому, що ми говоримо і робимо, ми повинні дотримуватися закону і ніколи не піддаватися силі та примусу» [101].

На думку автора магістерського дослідження, ініціативи та підтримка в питаннях дотримання свободи судноплавства в морях та океанах стали ключовим показником спроби Японії спроектувати м'яку силу та спрямовувати ті чи інші події спираючись на створені інституцій та нормативно-правовий вимір.

Ще одним кейсом, що підтверджує м'яку силу Японії можна назвати питання екології та екологічної безпеки. Ще у 2009 році Прем'єр-міністр Таро Асо виділив екологію як один із пріоритетів політики, оскільки подолання глобального потепління ідентифікувалося ним як найбільший виклик XXI століття. Японію ж він вбачав у якості провідної держави світу, яка власним прикладом демонструє необхідність мінімізації кількості викидів вуглецю в атмосферу [112].

Уряд Японії заявив про амбітну мету – до 2050 року на 80 відсотків скоротити викиди парникового газу. Прем'єр-міністр Японії Сіндзо Абе сказав: «Японія буде приймати на себе управління епохальними інноваціями, такими, як створення водневого суспільства, що допомагає захистити навколишнє середовище і сприяє зростанню економіки». Країна прагне створити глобальний ланцюг з постачання водню, а також створити великий ринок для його збуту до 2030 року. Проектувальники прогнозують випуск 800

000 автомобілів, що працюють на водні, і п'яти мільйонів термоелектричних генераторів для приватних будинків [24].

Міста з низьким викидом вуглецю також займають важливе місце в порядку денному. Ідея водневого суспільства може бути привабливою для інших держав, допомагаючи залучити інших до того, що хоче Японія, у класичній формулі м'якої сили. Наприклад, у спільній заяві Прем'єр-міністра Абе та Прем'єр-міністра Австралії Тернбулла від 2015 року було підкреслено співпрацю щодо водневого суспільства та Проекту ланцюга постачання водневої енергії [96].

Держава буде працювати над тим, щоб водень привертав увагу як джерело енергії, яке може вирішити такі проблеми, як глобальне потепління та виснаження енергетичних ресурсів, зазначив Фурукава Кадзуо, голова організації з розвитку нової енергетики та промислових технологій. Японія також надає «зелену» допомогу Форуму тихоокеанських островів, щоб допомогти їм впоратися з наслідками зміни клімату та підвищення рівня моря [49].

Програми партнерства «Cool Earth» спрямовані на надання допомоги державам у вирішенні кліматичних та екологічних проблем. Наприклад, Індонезії було надано кредит у розмірі 300 мільйонів доларів для запобігання вирубці лісів, збільшення геотермальної потужності та покращення сектору управління в питання моніторингу стану води [61, с. 174].

Виходячи із вище зазначено, можемо констатувати те, що м'яка сила є ще однією основою моделі середньої сили Японії. У якості базової стратегії діяльності цього напрямку виступають нормативно-правові та інституційні ініціативи держави на міжнародній арені, які пов'язані з вирішенням глобальних проблем сучасності в рамках яких держава пропонує світу бачення та підходи до їх вирішення, більшість з яких пов'язана із використанням інноваційних технологій. При цьому держава намагається зберігати паритет між власними та спільними інтересами.

2.3. Економічний вплив Японії

Американський дослідник Бредлі Річардсон в своїй роботі «Політична економіка Японії» фіксує наступні твердження. Японія мала значні успіхи в економічному розвитку перед Другою світовою війною. У 1939 році держава вважалася найрозвиненішим індустріальним центром за межами Західної Європи та Північної Америки. Економічний розвиток держави в той період характеризували, з одного боку, високий рівень бідності у сільській місцевості, а з іншого – високі цифри експорту легкої промисловості. Через шість років, спустошений війною економічний потенціал держави скоротився до менш ніж однієї третини від колишніх потужностей. На додачу держава стала залежною від іноземних джерел постачання сировини. Проте до 1950-х років Японія відновила довоєнний рівень виробництва, а у 1960-х роках номінальний ВВП зріс у 24 рази [102].

Показник валового національного продукту є гарною відправною точкою для вимірювання післявоєнного економічного успіху Японії. У 1955 році (приблизно на початку періоду високого зростання) номінальний ВВП Японії становив 24 мільярди доларів. До 1978 року показник ВВП досяг 963 мільярдів доларів, а до 1991 року ВВП Японії оцінювався у 3,4 трильйона доларів. В окремі роки, наприклад, 1960, 1961 та 1964 роках спостерігалось 13-

14 відсоткове зростання виробництва в державі, що кратно перевищувало темпи росту інших економік у світі [102].

За даними Asialink Business Японія є однією з найбільших і найбільш розвинених економік світу. Вона має високо освічену працюючу робочу силу, а численне заможне населення робить її одним із найбільших світових споживчих ринків. Економіка Японії була другою у світі (після США) з 1968 року до 2010 року, коли її обігнав Китай. Її валовий внутрішній продукт у 2016 році оцінювався в 4,7 трильйона доларів США, а населення в 126,9 мільйона людей має високий рівень життя. ВВП на душу населення в 2015 році становив трохи менше 40 000 доларів США [71].

Завдяки феноменальному економічному відродженню з попелу Другої світової війни Японія була однією з перших азіатських держав, яка піднялася по ланцюжку збільшення капіталу від дешевого текстилю до передового виробництва та послуг, на які зараз припадає більшість ВВП Японії та зайнятості. Основні галузі промисловості, включаючи сільське господарство, становлять лише 1 відсоток ВВП держави [71].

За даними світового банку у 2022 році держава посіла 3 місце у рейтингу найбільших економік світу із загальним ВВП у 5,06 трильйонів доларів США. Поступившись Китаю та Сполученим Штатам та примноживши цей показник не дивлячись на пандемію COVID-19 у порівнянні із 2016 роком [131].

Такі вагомі економічні показники відкривають для держави можливості використання економічної дипломатії в процесі реалізації зовнішньої політики. Одразу відзначимо, що держава є вагомим гравцем в міжнародних організаціях, оскільки її внески складають значну частину їх бюджету. Наприклад, держава є третьою за розміром сплачених внесків членом ООН після Сполучених Штатів Америки та посідає, наприклад, 5 місце за кількістю наданих коштів Агентству ООН у справах біженців. У 2018 році ця цифра склала більше 117 мільйонів доларів США [30].

«Блакитна книга дипломатії», яка публікується щорічно регулярно включає економічний аспект у якості пріоритетного напрямку співпраці держави із іншими економіками світу. У редакції за 2022 рік підпункт 3 розділу 3 «Японська економічна дипломатія для просування національних та глобальних інтересів» зазначає наступні аспекти. Японія на регулярній основі висуває ініціативи з метою прискорення просування економічної дипломатії як одного з пріоритетних напрямків своєї діяльності та зосереджує її навколо наступних трьох сфер [70, С.287]:

- нормо творення та ініціативи на рівні міжнародних організацій для підтримки вільної та відкритої глобальної економічної системи шляхом просування угод про економічне партнерство при збереженні та зміцненні багатосторонньої торгівельної системи;

- підтримка розширення бізнесу японських компаній за кордоном шляхом сприяння державно-приватному партнерству;
- сприяння ресурсній дипломатії державі у поєднанні із розвитком в'їзного туризму на територію Японії.

Цей підхід до організації економічної дипломатії держави було запропоновано Прем'єр-міністром Сіндзо Абе в його пропозиціях по оптимізації економічних процесів у 2013 році, які отримали публіцистичну назву «Абеноміка». Його спроба розвинути японський економічний вплив була переважно сконцентрована на розгортанні економічного співробітництва за кордоном в межах існуючих інституцій. Важливість розвитку економічного співробітництва відповідно до існуючих нормативно-правових установ було підкреслено в доповіді Сіндзо Абе під час 13-го діалогу Шангри-Ла у червні 2014 року, яка мала назву «Японія за верховенство права. Азія за верховенство права. І верховенство права для всіх нас» [107].

Практичними кейсами реалізації цього прикладу економічної дипломатії можна вважати наступне [83]:

1. Ідея Індо-Тихоокеанського регіону, яку Австралія, Індія та США поступово включили у свій зовнішньополітичний словник. Разом з Японією вони також заснували об'єднання «Quad» як неформальний формат співпраці. Стратегія адміністрації Трампа «Вільний і відкритий Індо-Тихоокеанський регіон» («Free and Open Indo-Pacific») від 2017 року сприяла стрімкому розвитку концепції Індо-Тихоокеанського регіону;
2. Стабілізація міжнародної торгівельно-економічної організації «Транс тихоокеанське партнерство» після виходу із неї у 2017 році Сполучених Штатів Америки, оскільки мета цієї організації створення та розширення зони вільної торгівлі в Азійсько-Тихоокеанському регіоні;
3. З 28 по 29 червня 2019 року в японській Осаці проходив саміт G20. На полях саміту спеціальний захід, присвячений цифровій економіці, зібрав лідерів G20 та інших країн, які зараз беруть участь у неформальних багатосторонніх переговорах щодо електронної комерції в СОТ. Разом вони

оприлюднили Осацьку декларацію про цифрову економіку, оголосивши про запуск «Осацького треку» — процесу, спрямованого на активізацію зусиль у створенні міжнародних норм щодо цифрової економіки, особливо щодо потоків даних та електронної комерції, одночасно сприяючи підвищенню захисту для інтелектуальної власності, особистої інформації та кібербезпеки [117].

Сторони, які підписали Осацьку декларацію про цифрову економіку, сподіваються «надати політичного імпульсу переговорам щодо електронної комерції в СОТ». Трек в Осаці натхненний ідеєю «вільного потоку даних із довірою» (DFFT), запропонованого прем'єр-міністром Японії Сіндзо Абе на Всесвітньому економічному форумі 2019 року, спрямованого на усунення обмежень на транскордонні потоки даних. Індія, Індонезія та Південна Африка, серед інших країн, вирішили не підписувати Декларацію.

Причини для цього можна підсумувати таким чином: а) дані повинні обговорюватися в рамках СОТ. Осацький трек може підірвати багатосторонні переговори щодо електронної комерції, які відбуваються в рамках Робочої програми СОТ з електронної комерції; б) важливо зберегти політичний простір країн, що розвиваються, щодо управління даними, враховуючи ключову роль, яку воно відіграє в розвитку в) деякі країни, такі як Індія, запровадили важливі правила локалізації даних, які можуть бути підірвані DFFT [117].

В результаті цієї діяльності Японією було сформовано мережу торговельних партнерів, найбільшу часту серед яких у відсотковому відношенні розподіляються наступним чином:

4. Китай – 23,91%;
5. Держави АССАН – 15,05%;
6. Сполучені Штати Америка – 14,72%;
7. Європейський Союз – 10,30%;
8. Тайвань – 5,58%;
9. Республіка Корея – 5,58%;

10. Арабські держави Перської затоки – 5,07%;
11. Гон-Конг – 2,57%;
12. Канада – 1,41%;
13. Велика Британія – 1,34%;
14. Індія – 1,08%;
15. Мексика – 1,08% [70, с. 288]

Економічна дипломатія Японії спирається на глобальну інституційну складову процесів організації економічної діяльності в світі таких як структури ООН, Велика Сімка, Всесвітня Організація Торгівлі, Велика Двадцятка тощо [70, с. 289].

Наприклад, в Блакитній книзі дипломатії Японії 2022 року зазначено наступне. Як відповідальний член міжнародного співтовариства, Японія підтримує діяльність Продовольчої та сільськогосподарської організації ООН, спеціалізованої установи ООН у сфері продовольства та сільського господарства. Японія, як один із головних донорів організації зробила третій за величиною фінансовий внесок у зміцнення глобальної продовольчої безпеки за для надання допомоги на розвиток у сферах продовольства та сільського господарства, а також створення міжнародних правил, які включають стандарти безпеки харчових продуктів. Японія також працює над зміцненням своїх відносин з організацією проводячи щорічні стратегічні консультації та семінари, спрямовані на підвищення обізнаності про діяльність організації в середині своєї держави [70, с. 290-291].

При цьому, сприяння експорту сільськогосподарської, лісової та рибальської продукції та продовольства є однією з ключових задач держави сьогодні. Стратегія держави в цій царині має задачу розвивати експортні регіони та бізнес-операторів, щоб досягти трильйону ієн обороту до 2025 року та п'яти трильйонів ієн до 2030 року. Для реалізації цих цілей було, наприклад, знято торговельні обмеження в сфері продажу рибальської продукції, які було накладено після Великого східно-китайського землетрусу 2011 року [70, с.300].

У Блакитній книзі зазначена й важливість стабільності енергетичної сфери держави. Для цього «Спеціальні помічники з природних ресурсів» були призначені до 60 дипломатичних представництв за кордоном у 53 державах, де вони проводять інтенсивну роботу з питань стабільного постачання енергії та мінеральних ресурсів [70, с. 302].

Крім того, з 2017 року Міністерство закордонних справ також проводить регіональні зустрічі з питань енергетичних і мінеральних ресурсів для певних регіонів. На зустрічі 2019 року, що відбулася в Єгипті, увага була зосереджена на близькосхідному регіоні. Учасники обговорили важливість зміцнення співпраці між Міністерством закордонних справ та дипломатичними закордонними представництвами та урядовими організаціями, а також політику Японії щодо сприяння енергетичним і мінеральним ресурсам, а також ефективну дипломатію щодо відновлюваних джерел енергії [70, с. 303]. Важливим напрямком роботи до 2025 року стає реалізація проекту EXPO 2025 Осака, Канзаї, Японія дозвіл на проведення якого держава отримала від Міжнародного Бюро з Виставок у грудні 2020 року. Метою цієї зустрічі анонсовано створення майданчику для інвестування в нові технології [70, с.313].

Таким чином, можна зазначити, що Економічна дипломатія, що базується на підходах залучення міжнародної спільноти до кооперації із Японією, а також створення оптимальних умов для взаємодії в межах міжнародної торгівлі є ще одним елементом японської моделі держави середньої сили.

2.4. Культурна складова японської моделі держави середньої сили

Держави, що мають культурний вплив часто асоціюються з вишуканою їжею, модою та легким життям. У їхніх продуктах є те певне «je ne sais quoi», яке змушує їх летіти трохи швидше з полиць. Їхня музика, телебачення та фільми поглинаються іншими культурами, стаючи частиною ширшої

глобальної дискусії. Ці країни є безперечними лідерами у сфері мистецтва, моди та розваг.

Коли Джозеф Най вперше писав про м'яку силу, він справедливо вважав, що острівна територія Японії не дозволяє їй скористатися перевагами своєї грізної економічної м'якої сили. Сьогодні десятиліття глобалізації зробило Японію дещо менш заглибленою всередину, але десятиліття рецесії та політичних потрясінь зробило багатьох японців менш захищеними у своїх фундаментальних цінностях, підриваючи традиційні ідеї в усьому, від ділової культури до сімейного життя. Такі цінності можуть відновитися з економікою або трансформуватися у щось нове — національну невизначеність, наповнену ще більшою тривогою через демографічні зміни, які супроводжуватимуть посивіння населення Японії.

Історія дивовижних відроджень Японії свідчить про те, що наслідком цієї трансформації, швидше за все, буде відродження, ніж руїна. Стоячи верхи на каналах зв'язку, Японія вже володіє величезним резервом потенційної м'якої сили. І з культурним охопленням наддержави, яке вже існує, важко уявити, що Японія буде задоволена тим, що залишиться на такому середньому рівні культурного впливу. Цими думками завершується стаття «Велика національна крутість Японії» опублікована у 2009 році на сторінках Foreign Policy [85]. І автор таки мав рацію щодо відродження, бо Countries Impacting Global Cultural Heritage у 2021 році поставив державу на 7 місце в світі за рівнем культурного впливу серед всіх держав світу (рис.2.1) [68].

У згаданій вище статті зазначається словосполучення, яке зрештою допомогло сформувати політику Токіо, яка отримала назву «Крута Японія» (англ. Cool Japan), що уособлює в собі культурну дипломатії держави та виступає інструментом просування її національного бренду.

У згаданій вище статті зазначається словосполучення, яке зрештою допомогло сформувати політику Токіо, яка отримала назву «Крута Японія» (англ. Cool Japan), що уособлює в собі культурну дипломатії держави та виступає інструментом просування її національного бренду.

World's Best Countries For Cultural Heritage Influence, 2021

Show 50 entries Search:

Rank	Country	Score
1	Italy	95.99
2	Greece	95.61
3	Spain	95.23
4	India	95.23
5	Thailand	93.67
6	Portugal	93.67
7	Japan	92.84
8	United Kingdom	92.79
9	China	92.79
10	Germany	92.73
11	France	92.54
12	Egypt	92.33
13	Mexico	91.85
14	Russia	90.43
15	United States	90.4
16	Iran (Islamic Republic of)	90.4
17	Brazil	90.06
18	Canada	90.02
19	Israel	90.02
20	Australia	89.77

Рисунок 2.1. - Світовий рейтинг країн за впливом культурної спадщини

Наприкінці 1960-х і напочатку 1970-х років культурна дипломатія Японії почала проявлятися повною мірою. У цей період, особливо після Олімпіади в Токіо 1964 року, акцент змістився з проектування образу «мирної Японії» на зображення економічно розвиненої Японії. Частково це стало відповіддю на реакцію США та держав Європи на економічний розвиток Японії, який почав привертати увагу міжнародної спільноти наприкінці 1950х і напочатку 1960-х років. Протягом цього періоду японські експортери зіткнулися з різними перешкодами, такими як звинувачення в порушеннях правил гри на ринку, звинуваченні у демпінгу тощо. Щоб протистояти таким аргументам, культурна дипломатія була мобілізована для просування ідеї про те, що японська економіка ось-ось досягне нового етапу, і для створення іміджу Японії як технологічно та економічно розвиненої нації [92].

Сьогодні Міністерство закордонних справ і Японський фонд здійснюють різноманітні проекти, спрямовані на створення позитивного іміджу Японії в інших державах підвищенні цінності японських брендів.

Сучасна стратегія «Крута Японія» складається з трьох ключових компонентів:

1. зусилля щодо просування японської політики, ініціатив та позиції;
2. ділитися природними та культурними надбаннями Японії;
3. розширювати коло людей, обізнаних японською культурою задля їх залучення до процесу популяризації за кордоном.

Культурні проекти дипломатичних представництв за кордоном представляють широкий спектр різноманітних аспектів японської культури від традиційних до сучасних: анімація, архітектура, дизайн, манга, мода тощо. Міністерство закордонних справ реалізує «Японську брендингову програму», щоб популяризувати різноманітні принади Японії, починаючи від ремісничого мистецтва, яке покликане поєднати традиції з сучасністю, і закінчуючи найсучаснішими технологіями за допомогою лекцій і майстер-класів, які проводять фахівці, направлені з Японії. Ця програма розроблена, щоб прокласти шлях міжнародним обмінам. Починаючи з 2016 року задля збільшення кількості туристів докладаються зусилля щоб популяризувати традиції сільської місцевості [44, с.314-315].

З метою посилення присутності держави у сфері спорту японський уряд лобював процес проведення Олімпійських та Паралімпійських ігор у Токіо в 2020 році.

З липня по вересень 2021 року, під час Олімпійського та Паралімпійського місяця в Сальвадорі було проведено фотовиставки, щоб представити інформацію про минулі Ігри з акцентом на Ігри в Токіо 2020. Крім того, у рамках зусиль щодо сприяння обміну з містом-господарем (місто Фудзісава) було проведено конкурс малюнків і виставку на основі мотивів персонажів-талісманів. Крім того, відеозаписи та інформація щодо Ігор у Токіо 2020 року були розміщені на сторінці посольства у Facebook, а місцеві

представники японської культури провели ряд зустрічей на цю тему. Загальне охоплення постів за період події перевищило 680 000 [44, с.317-322].

Азійський центр Японського фонду постійно реалізує «WA Project: Toward Interactive Asia through Fusion and Harmony» оголошений прем'єрміністром Абе в грудні 2013 року, основними напрямками якого є підтримка японської мовної освіти та проектів інтерактивного мистецтва та культурного обміну [76]. Завдяки програмі «NIHONGO Partners», яка є основою підтримки японської мовної освіти, загалом 519 асистентів та вчителів були направлені до закладів середньої освіти до 10 держав Південно-Східної Азії з метою викладання та популяризації японської мови за остання 5 років. У 2019 році кількість бажаючих скласти кваліфікаційний тест з японської мови, який проводить Японський фонд сягнув рекордної кількості учасників 1,37 млн [76].

У 2017 році в рамках програми інтерактивного мистецтва та культурного обміну Азійський центр Японського фонду реалізував проект «Час інших», який представив роботи близько 20 молодих митців з Азії та Океанії, а також проект «Dance Dance Asia», який мав на меті об'єднати азіатські держави через популяризацію вуличного танцю [76].

Japan International MANGA Award була започаткована МЗС у 2007 році з метою нагородження творців манга, які зробили внесок у поширення цієї культури за кордоном. На 10-ту Міжнародну премію MANGA 2016 року надійшло 296 робіт із 55 країн і регіонів, а Золоту нагороду отримала робота учасника із Франції. Крім того, перелік учасників розширився завдяки заявкам з Естонії, Кувейту, Демократичної Республіки Конго та Панами. Цей рік став рекордним по кількості учасників з моменту оголошення премії [76].

Комікси та анімація стали одними з найбільш впізнаваних брендингових елементів Японії в світі. В середині 80-х років ХХ століття щотижневик Times присвятив питанню поширення коміксів у Японію свої сторінки [65].

В період після Другої світової війни комікси в державі стали елементом національного бажання. В 1983 р. вони вже склали понад чверть загального

тиражу книг і журналів (4,7 млрд. примірників), а кількість їх постійних читачів перевищила 30 млн. людей. Книжка і журнал манга легко поміщається в сумці або кишені, мангу можна розглядати на самоті, він розрахований на різну вікову аудиторію і різну за смаками і потребами. Десятки манга стали класичними творами, поповнивши світовий «золотий фонд» цього мистецтва. Наприклад, манга «Жар-птиця», автором якої є знаменитий Тедзука Осаму або інша класична манга «Босоногий Ген» Наказаві Кейджі – вельми емоційна оповідь про атомне бомбардування Хіросіми, яка вражає, передусім, своєю реалістичною графікою [65].

Якщо подивитися на американський ринок коміксів і графічних романів, то манга займають більшу частку ринку, ніж, наприклад історії про супергероїв. У 2020 році манга склали 27% від загальних продажів коміксів у США [65]. Ці ініціативи дозволяють державі просувати свої ідеї за кордоном та формувати у споживачів цих продуктів свого роду прив'язаність до японської культури.

У співпраці з Організацією Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури Японія докладає серйозних зусиль для збереження матеріальної та нематеріальної культурної спадщини світу. Крім того, Японія бере активну участь у просуванні міжнародної системи охорони спадщини через Конвенцію про всесвітню спадщину, Конвенцію про охорону нематеріальної культурної спадщини тощо [76].

Гастродипломатія посідає важливе місце в публічній дипломатії Японії, а Японська кухня швидко шириться по всьому світу. У 2013 році традиційну національну кухню Японії було оголошено культурною спадщиною ЮНЕСКО [25].

Сьогодні в меню багатьох ресторанів світу є страви японської кухні. На це питання велику увагу звертають дипломатичні служби. З метою надання важелів цьому напрямку було навіть впроваджено звання «Посла доброї волі з питань розповсюдження японської кухні». 18-го березня 2021 року у резиденції Посла Кураї відбулась церемонія нагородження шеф-кухаря та

власника ресторану «Фуджівара Йоші» пана Йошіхіро Фуджівара та присвоєння йому почесного звання «Посла доброї волі з питань розповсюдження японської кухні». «Посол доброї волі з питань розповсюдження японської кухні» - звання, яке надається особам на основі результатів діяльності, спрямованих на розповсюдження та привернення уваги до японської кухні. Таким чином за допомогою порад з Міністерства Сільськогосподарства Лісової та Рибної Промисловості реалізується діяльність спрямована на поширення японської кухні та харчової культури Японії за кордоном [22].

Починаючи з 2015 року і до цього часу по всьому світу цим почесним званням було народжено 145 людей з різних країн, однак пан Йошіхіро Фуджівара став першим власником ресторану з України, що отримав статус «Посла доброї волі з питань розповсюдження японської кухні» [22].

Посол Кураї висловив подяку діяльності, що сприяє поширенню японської харчової культури в Україні та сподівання на подальший успіх у майбутньому. Пан Йошіхіро Фуджівара зазначив своє бажання продовжувати докладати зусиль для поширення японської культури харчування та популяризації японської їжі в Україні [22].

Підсумовуючи сказане вище, наведемо дані дослідження «Імідж Японії в п'яти Європейських державах», проведене в 2015 році організацією Infratest Dimar, яка займається проведенням психологічних і політичних опитувань. У вибірку потрапили Німеччина, Польща, Велика Британія, Франція та Іспанія [67].

Результати були наступними:

- лише 20% респондентів поставили «так» твердженню «Японія це держава, якої треба остерігатися»;
- 75% респондентів поставили «так» твердженню «Японія це держава, яка обрала шлях миролюбної нації після Другої світової війни»;
- 90% респондентів поставили «так» твердженню «Японія це держава, яка має потужну економіку та розвинені технології»;

- 93% респондентів поставили «так» твердженню «Японія це держава, яка має давні традиції та культуру» [67].

- Опитування демонструє й зацікавленість респондентів до Японії, оскільки:

- 73% респондентів поставили «так» твердження «Я хочу більше дізнатися про культуру держави»;

- 70% респондентів поставили «так» твердження «Я хочу більше дізнатися про історію держави»;

- 66% респондентів поставили «так» твердження «Я хочу більше дізнатися про туризм в Японії» [67].

Такі цифри разом із системним впровадженням інструментів культурної дипломатії у зовнішню політику Японію дають можливість зробити висновок, що культурний чинник також займає вагоме місце в японській моделі держави середньої сили.

Таким чином можна зробити висновки, що зовнішня політика Японії більшою мірою обумовлена обмеженнями, які накладає її Конституція на можливість використання збройних сил під час реалізації політики держави. Одночасно, цей чинник виступає і як один з елементів японської моделі держави середньої сили.

Військова обмеженість потребує від Японії пошуку альтернативних інструментів дипломатії, якими й стали м'яка сила з її складовими - економічною та культурною дипломатією, які формують привабливий імідж держави на міжнародній арені тим самим залучаючи до орбіти впливу Японії. Ці інструменти складають основи японської моделі держави середньої сили.

РОЗДІЛ 3

БЕЗПЕКОВИЙ ВИМІР ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ ЯПОНІЇ

3.1. Базові принципи безпекової політики Японії

На сайті Міністерства закордонних справ Японії зазначені наступні тези. Теперішнє століття є часом швидких змін глобального балансу сил разом із глобалізацією. Безпекове середовище навколо Японії стає дедалі жорсткішим, про що свідчать ядерна загроза та ракетні випробування з боку Північної Кореї. Одночасно із цим посилюються значення транснаціональних загроз, що базуються на технологічному процесу і включають в себе, в тому числі, кібератаки та міжнародний тероризм [78].

У сучасному світі жодна нація не може самостійно підтримувати власний мир і безпеку. Японія, включаючи її Сили самооборони, максимально сприяє зусиллям з підтримки та відновлення міжнародного миру та безпеки, таким як миротворчі операції ООН. Спираючись на поточні зусилля як миролюбна держава, уряд Японії докладає різноманітних зусиль щодо своєї політики безпеки, яка включає: створення Ради національної безпеки, ухвалення Стратегії національної безпеки та Керівні принципи програми національної оборони [78].

Ці зусилля ґрунтуються на переконанні, що Японія, як «Активний учасник миру», повинна більш активно сприяти миру та стабільності в регіоні та міжнародній спільноті, одночасно координуючи роботу з іншими державами, включаючи свого союзника Сполучені Штати [78].

Окреслюючи Національну політику безпеки держави, Міністерство оборони Японії пропонує на своєму сайті наступну візію. Оборонна політика, яку Японія проводить згідно із Конституцією, тривалий час ґрунтувалася на документі «Основи політики національної оборони», який було схвалено Радою національної оборони та Кабінетом міністрів держави у 1957 році [93].

На зміну йому, Рада національної оборони та Рада національної безпеки схвалили першу в історії Японії стратегію національної безпеки та оборони, яку Кабінет міністрів затвердив 17 грудня 2013 року [89].

Стратегія «Основи політики національної оборони» на два базових чинника: сили самооборони Японії та дипломатичну діяльність в питання оборонної політики задля захисту довгострокових цілей та задач держави, а також її національних інтересів. Документ фіксує у якості пріоритету активну участь Японії в справах забезпечення миру, стабільності та процвітання міжнародного співтовариства, що повинно гарантувати власну безпеку держави як на міжнародній арені загалом, так в Азійсько-тихоокеанському регіоні зокрема [79].

Відповідно держава позиціонує себе як «активний учасник миру», який діє на основі принципів міжнародного права.

Метою національної оборони є запобігання прямій і непрямій агресії, відбиття такої агресії у випадку вторгнення і, таким чином, захист незалежності та миру в державі, заснований на демократичних засадах. Для досягнення цієї мети визначено такі основи політики:

- підтримка діяльності Організації Об'єднаних Націй та сприяння міжнародній співпраці, які разом формували ідею «проактивного пацифізму»;
 - забезпечення стабільного рівня життя громадян із одночасним вихованням патріотично налаштованих індивідів як основа національної безпеки;
 - розбудова раціональної обороноздатності держави спираючись на сили самооборони та національні інтереси держави та боротьба із зовнішньою агресією на основі домовленостей про безпеку зі Сполученими Штатами до тих пір, поки Організація Об'єднаних Націй не зможе виконувати свою функцію щодо ефективного припинення такої агресії в майбутньому [79; 89].
- Ці елементи поєднувалися під загальною парасолькою ідеї щодо «суворої оборони».

Концепція «суворі оборонної» та «проактивного пацифізму» закріплювалися в білих книгах держави протягом багатьох років. Але дискусії навколо цього розгортаються і досі в такому ключі, що суто оборонна позиція є стратегічно неспроможною. Зрештою, у типовій воєнній ситуації втрачену територію потрібно відвоювати.

Протягом багатьох років уряди, що змінювали один одного, не брали до уваги цей аспект, посилаючись на японсько-американські домовленості щодо безпеки, стверджуючи, що, по суті, Японія виступає щитом, а Сполучені Штати Америка формують спис. Єдиним лідером, який відкрито визнав необхідність незалежного ударного потенціалу, був прем'єр-міністр Хатояма Ітіро під час своєї роботи в 1954-1956 роках. Виступаючи перед комітетом Палати представників, Хатояма представив концепцію «можливості атаки на ворожу базу», пояснивши, що якщо ракетна атака буде неминучою, Японія повинна мати можливість завдати удару по ракетній базі супротивника превентивно, а не вести пасивний захист доводячи ситуації до повномасштабного військового зіткнення [108].

У 2013 році Токійський фонд (приватний дослідний центр, що опікується питанням аналізу, прогнозування та розробки рекомендацій з питань державної політики) випустив аналітичний документ під назвою «Безпека на морі та право на самооборону в мирний час». Основні питання в пропозиції стосувалися нормалізації діяльності китайських державних суден, які вторгаються у води навколо островів Сенкаку в Східно-Китайському морі, частини територіальних вод Японії, і реагування на морську експансію Китаю в Південно-Китайському морі всупереч міжнародному праву. Пропозиція виступала за можливість «безперебійної відповіді» між береговою охороною Японії, яка перебуває під наглядом Міністерства землі, інфраструктури, транспорту та туризму, і Морськими силами оборони, які підпорядковані Міністерству оборони. У доповіді також запропоновано, щоб Японія повинна взяти на себе більш активну роль у забезпеченні безпеки на морі в Азійсько-Тихоокеанському регіоні, включаючи не лише японські

територіальні води та Східно-Китайське море, але також Південно-Китайське море та Індійський океан [127, С 114].

Згодом кабінет Сіндзо Абе реалізував більшість цих рекомендацій. Японія відкрила нові наземні гарнізони Сил самооборони на островах Йонагуні, Міяко та Нансей і планує відкрити ще один на острові Ішігакі до кінця 2022 року. Починаючи з 2013 року на регулярній основі відбуваються спільні навчання із військовими США під час яких відпрацьовують стратегію повернення захоплених островів [127, С.115].

Наприклад, для авіаційного прикриття морських просторів, необхідних для оборони Японії, ведеться підготовка до експлуатації літаків із вертикальним злетом і посадкою F-35В на існуючих вертольотоносних есмінцях [127, .С. 115].

Тим не менш, не дивлячись на зазначені дискусії, адміністрація прем'єр-міністра Суґи Йосіхіде з 2020 по 2021 роки дотримувалася принципів політики, що базувалися на активному внеску Японії до процесів розбудови миру, намагаючись відігравати ключову роль як на міжнародних майданчиках типу Генеральної Асамблеї ООН так і внутрішньому просторі для того, щоб запевнити власних громадян у відданості принципам пацифізму під час реалізації безпекової стратегії Японії [127, С121].

Кісіда Фуміо, чинний прем'єр-міністр з кінця 2021 року, був основним прихильником цієї політики під час своєї попередньої служби в якості міністра закордонних справ Японії. Власні концепції Кісиди, сформульовані в 2022 році, щодо «бачення миру» та «реалістичної дипломатії для нової ери», по суті, продовжують політичну траєкторію Абе у сфері безпеки та оборони та базується на зазначених вище принципах [127, с. 122].

У 2022 році уряд прем'єр-міністра Кісиди робить акцент на двох аспектах, які в сумі будуть впливати на формування політики безпеки та оборони держави:

- 1) законопроект про економічну безпеку.

2) Розробка й імплементація стратегічних документів у сфері національної та міжнародної безпеки, що включає три ключових документи: Стратегії національної безпеки; Керівні засади програми національної оборони; та Середньострокова програма нарощування сил оборони. Документи спрямовані на перегляд місця та статусу Сил самооборони держави в безпекових процесах та переоцінку існуючих загроз та формулювань у визначенні взаємовідносин із окремими державами (передусім, КНР і КНДР).

Таким чином, можна зробити висновок, що базовим безпековим принципом держави на міжнародній арені є саме оборонна стратегія, яка базується на двох ключових векторах: оборонний альянс із Сполученими Штатами Америки та відданість принципам та нормам міжнародного права, що виражається у постійній залученості держави до діяльності Організації Об'єднаних Націй з питань підтримки миру.

Сьогодні проводяться активні дискусії, які розпочалися ще у другій половині ХХ століття, що пов'язані, передусім, із проблемою можливості використання Сил самооборони задля нанесення превентивних ударів по можливому агресору. Законотворчі ініціативи 2022 року від чинного Прем'єр-міністра держави є прямим свідченням цього. Їх прийняття може стати початком нової колізії в оборонній стратегії держави, оскільки відповідно до норм сучасного міжнародного права превентивні заходи повинні бути погоджені Радою Безпеки ООН.

3.2. Концепція «безпеки особистості» в японській зовнішній політиці

Концепція безпеки особистості сьогодні є одним із важливих напрямків дослідження в безпекових студіях. Вважається, що серцевиною концепції є ідея про те, що фокус забезпечення безпеки повинен бути переміщений з держави як об'єкта сек'юритизації на індивіда, що, в свою чергу, формує так зване «людиноцентричне бачення».

На рівні ООН дані ідея вперше прозвучала у 1994 році у «Human Development Report», після чого її почали інтегрувати в порядок денний міжнародної безпеки. Серед базових пріоритетів даної концепції можна виділити наступні:

- захист людини від насильницьких конфліктів;
- захист людини від розповсюдження зброї;
- підтримка безпеки переміщення людини;
- створення фондів підтримки безпеки на територіях, що перебувають на стадії постконфліктної трансформації;
- заохочення справедливої торговельної політики, що заохочує вигоду для всіх сторін;
- робота над забезпеченням мінімального рівня якості життя населення по всій планеті;
- забезпечення доступу до базового медичного обслуговування;
- доступ людей до базової середньої освіти;
- поширення глобальної людської ідентичності із одночасною повагою до регіональних та локальних ідентичностей [66].

Уряд Японії швидко прийняв ідею безпеки людини та відіграв важливу роль у розробці та поширенні цієї концепції. Прем'єр-міністр Томіічі Мураяма використовував цей термін у своїй доповіді до Генеральної Асамблеї ООН ще в 1995 році [54]. Прем'єр-міністр Кейзо Обучі закріпив її важливість в своїх промовах стосовно застосування протипіхотних мін у збройних конфліктах, а також коментуючи соціальні та гуманітарні наслідки азійської фінансової кризи 1997 року [54]. У 1999 році за ініціативи японського уряду було засновано Цільовий фонд ООН з безпеки особистості [105]. А у 2003 році Японія прийняла Хартію Official Development Assistance (підрозділ МЗС Японії, який працює із державами, що розвиваються), яка закріпила ідею безпеки особистості як базовий принцип. До зазначеної хартії було включено миробудівництво, участь в якому розглядалася через призму безпеки людини із акцентом на відновлення та розвиток [43].

За допомогою реалізації політики безпеки особистості Японія прагне до розширення ролі в проблематиці управління конфліктами. Ця роль обмежена сферами й галузями, що не включають безпосереднього втручання в конфлікти.

Токіо робить максимум зусиль для зміцнення свого бачення безпеки особистості на глобальному рівні. Японські чиновники змогли налагодити управління процесом реалізації політики в рамках Цільового Фонду ООН з безпеки особистості, оскільки довгий час держава була єдиним донором, а тому зберігала вирішальне право голосу при затвердженні фінансових проєктів і визначенні регіональних пріоритетів.

Концепція розвитку японського бачення пов'язана з діяльністю Комісії з безпеки людини, організованої в межах ООН у січні 2001 р. за пропозицією Й.Морі з метою уточнення змісту концепції та вироблення рекомендацій по її реалізації. Робота комісії фінансувалася японською стороною, а її співголовою став колишній Верховний комісар ООН зі справ біженців Садако Огата та нобелівського лауреата з питань економіки Амартія Сена. Після завершення роботи комісія була перетворена в Експертну раду з безпеки людини, яка процює дотепер й опікується питанням розробки рекомендацій Генсеку ООН щодо реалізації тих чи інших проєктів в межах Цільового Фонду. Сьогодні ці проєкти спрямовані на вирішення глобальних проблем людства, які корелюються з сімнадцятьма Глобальними цілями ООН, або Цілями сталого розвитку (рис.3.1) [113].



Рисунок 3.1. – Цілі сталого розвитку ООН

На практиці згадана концепція реалізується через інструмент гуманітарного співробітництва та економічного розвитку як на рівні міжнародних організацій так і двосторонніх угод між різними державами із Японією.

Наприклад, у 2016 році колишній Прем'єр-міністр Ясуо Фукуда, який представляв державу на Всесвітньому гуманітарному саміті в Туреччині наголосив, що в 2016-2018 роках Японія виділить 6 млрд доларів за для реагування на гуманітарні виклики на Близькому Сході [59].

У вересні 2016 року Прем'єр-міністр Сіндзо Абе взяв участь у двох самітах з гуманітарних питань, які проходили на полях засідань Генеральної Асамблеї ООН: саміті ООН з питань біженців і мігрантів та Саміті лідерів щодо питань біженців. На першому з них Сіндзо Абе заявив, що Японія протягом наступних трьох років виділить 2,8 мільярда доларів на фінансування гуманітарної допомоги біженцям і мігрантам [59]. Під час другого було зроблено заяву, що Токіо надішле 100 мільйонів доларів до Глобальної кризової платформи реагування Світового банку [59].

Японський уряд не просто робив гучні заяви про гуманітарну та фінансову допомогу, а й дійсно витрачав частину власного бюджету на соціальну та людську безпеку. Так, у лютому 2019 року Агентство ООН з питань біженців з Палестини, отримало 23 мільйони доларів від Японії. Із цих коштів 17,7 мільйона доларів призначалися на освітні та медичні програми та покращення умов життя для 5,4 мільйона палестинських біженців; додаткові 4,5 мільйона доларів планувались для покращення якості медичних послуг, які надаються в Сирії та Лівані, а також на західному березі річки Йордан і в секторі Газа. Загальна сума допомоги, наданої Токіо палестинським біженцям з 1993 року, досягла 1,9 мільярда доларів [59].

В цілому ж бюджет офіційної допомоги з метою розвитку (англ. Official Development Assistance) у 2018 році склав 14,2 мільярда доларів або приблизно 0,28% від валового національного продукту Японії. Основними статтями допомоги стали транспорт і зв'язок, енергетика, сільське господарство (лісове

та рибне господарство), водопостачання та санітарія, освіта [59]. Як бачимо, частка коштів, виділених урядом на допомогу найбільш бідним країнам, є незначною, проте, враховуючи щорічні обсяги ВВП Японії, в порівнянні з цими країнами, такі суми можуть бути суттєвими та необхідними для покращення там гуманітарної ситуації.

Частина проєктів гуманітарної підтримки реалізуються неприбутковими, неурядовими організаціями Японії. У 1994 році в колишній Югославії декілька неурядових організацій створили Japan Emergency NGO, гуманітарну організацію, яка спеціалізується на наданні екстреної допомоги та підтримці соціальних програм. Місцеві філії організації були відкриті в Хорватії, Боснії та Герцеговині, Сербії та Чорногорії. Спочатку проєкт було розраховано на шість місяців, але остаточно його було завершено лише в 2004 році [59].

З часом діяльність цієї організації вийшла за межі балканського регіону. Станом на жовтень 2016 року організація реалізувала проєкти в Афганістані, Іраку, Пакистані, Шрі-Ланці, Йорданії, а також завершила низку з них в Індії, Монголії, Індонезії, Еритреї, Південному Судані, Гаїті, Непалі та інших державах [59].

у 2006 р. Японія разом із Мексикою заснувала неформальний форум «Друзі безпеки людини», що об'єднує держави – члени ООН з метою покращення розуміння концепції безпеки людини та налагодження співробітництва для вирішення конкретних завдань у таких сферах, як мир та розвиток, охорона навколишнього середовища, права людини, боротьба з організованою злочинністю та ін.

Одним із пріоритетів для держави в царині безпеки особистості і подолання глобальних проблем стала боротьба із пандемією COVID-19. Японська агенція з міжнародного співробітництва у 2021 році працювала над покращенням процесів реагування медичного персоналу на захворювання та покращення рівню надання послуг в інтенсивній терапії з метою покращення системи лікування хворих на COVID-19 у країнах, що розвиваються [116].

Інтерес Японії був спрямований передусім на країни Південно-Східної Азії, Океанії, Центральної Америки та Карибського басейну.

У 2020 році Японія увійшла в п'ятірку держав світу (після США, ФРН, Великої Британії, Франції), які виступили донорами надання допомоги країнам, що розвиваються (Рис. 3.2)

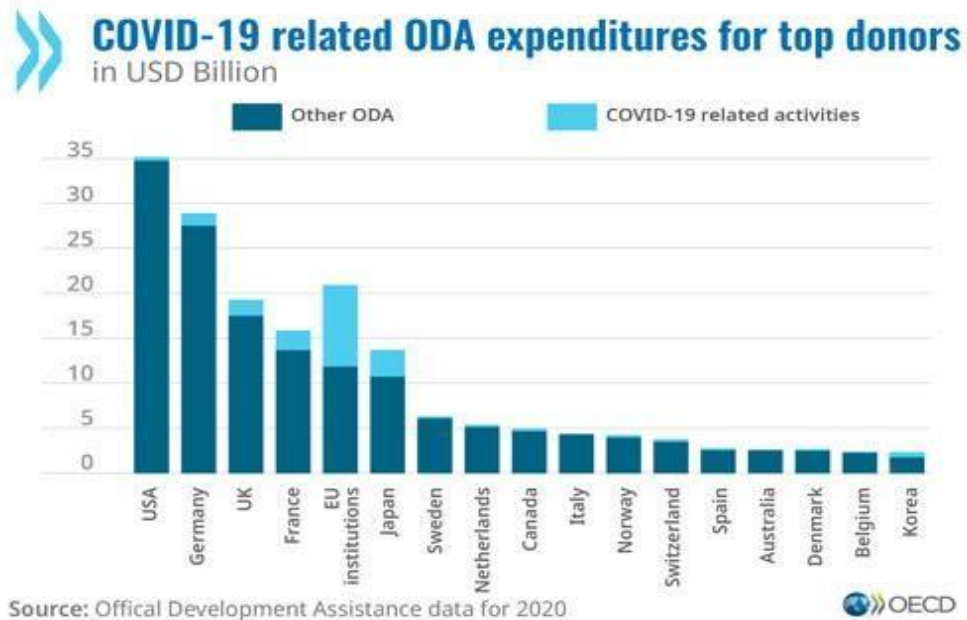


Рисунок 3.2 - Офіційна допомога з метою розвитку від основних донорів

У 2021 році Агенція розпочала технічні проекти по співпраці із різними відділеннями інтенсивної терапії в 10 державах включаючи Індонезію, Сенегал та Мексику. Цей проект об'єднав учасників через систему зв'язку із японськими фахівцями, що дозволяє надавати оперативні консультації з питань інтенсивної терапії. Також проект спрямований на вдосконалення приміщень та обладнань лікарень [116, с.7].

Японія запровадила позику на екстрену підтримку для реагування на кризу COVID-19 у розмірі до 700 мільярдів японських ієн протягом дворічного періоду з квітня 2020 року по березень 2022 року. Держава негайно надає фінансування, необхідне для зміцнення систем охорони здоров'я та підтримки та/або відновлення економіки держави, що її потребує [116, с.9]. Ця позика в ієнах надається на сприятливих умовах для держав, що розвиваються, таких як низька відсоткова ставка (0,01%) і відсутність лімітованого переліку

номенклатури для закупівель. Позика була надана таким державам, як, наприклад, Папуа-Нова Гвінея, Гондурас і Йорданія у 2021 році [116, с.9].

Справедливий доступ до безпечних, ефективних і якісних вакцин у всіх державах і регіонах став ще одним пріоритетом діяльності держави на шляху до глобального стримування пандемії. Для цього державою було надано близько 42 мільйонів доз вакцини в 26 державах та регіонах, включаючи Південно-Східну Азію, Південно-Західну Азію, Океанію, Латинську Америку та Карибський басейн, Близький Схід і Африку, з червня 2021 року до кінця лютого 2022 року [116, С.8].

Варто звернути увагу на те, що на Другому японсько-австралійськоіндійсько-американському саміті у вересні 2022 року було ще раз наголошено, що Японія, Австралія, Індія та США відіграють ключову роль у забезпеченні справедливого доступу до безпечних, ефективних вакцин із гарантованою якістю в Індо-Тихоокеанському регіоні [116, с.7].

Можна зробити висновок, що концепція безпеки особистості є одним із домінуючих підходів в безпековій стратегії держави. Особливістю японського трактування є акцент на створення безпечних умов існування людини шляхом розвитку певних регіонів. Ця візія реалізується через гуманітарний та економічний аспект співпраці на рівні міжнародних організацій, нерядових організацій та окремих угод про співробітництво.

3.3. Японія в безпековій структурі азійського регіону

Незважаючи на відсутність масштабів військового та дипломатичного охоплення таких держав, як США чи Китай, Японія активно сприяє регіональному миру та стабільності, зміцнювала союзи з однодумцями в ІндоТихоокеанському регіоні та поступово розвивала потужні можливості самооборони на тлі зростання напруженості на морі в Азії. Результатом є поява Японії як ключового гравця у формуванні архітектури безпеки в Азії

XXI століття. Такі країни Південно-Східної Азії як Філіппіни, стали головними прихильниками нововиявленої ролі Токіо в регіоні.

Блакитна книга дипломатії 2017 року концептуалізує наступне бачення Японії в системі міжнародної безпеки. Середовище безпеки в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні стає дедалі складнішим через різні причини, наприклад зміну глобального балансу сил. Водночас важко сказати, що рамки регіонального співробітництва у сфері безпеки достатньо інституціоналізовані, оскільки існує різноманіття політичних, економічних і соціальних систем у регіоні. Таким чином, Японія докладляє зусиль для формування регіонального середовища безпеки, бажаного для Японії, шляхом зміцнення японсько-американського альянсу та поєднання двостороннього та багатостороннього співробітництва у сфері безпеки на багатьох рівнях, головним чином в Азійсько-Тихоокеанському регіоні [4].

Японія також оприлюднила ідею нової «Вільної та відкритої Індо-Тихоокеанської стратегії» з точки зору сприяння стабільності та процвітанню великого регіону, розглядаючи його як інтегроване ціле та забезпечуючи вільний і відкритий міжнародний морський порядок в Індо-Тихоокеанському регіоні [4].

Виходячи з цих ідей, Японія працює над зміцненням відносин співпраці у сфері безпеки з іншими країнами, які мають стратегічні інтереси. Стосовно Австралії, дві країни домовилися зміцнити японсько-австралійську та японсько-американсько-австралійську співпрацю у сфері безпеки та оборони. Під час візиту прем'єр-міністра Абе до Австралії в січні 2017 року в присутності лідерів двох держав було підписано нову Japan-Australia Acquisition and Cross-Servicing Agreement [4].

Слід зауважити, що внесок Японії у безпекову сферу всього Азійського регіону є дуже вагомим, це безпосередньо впливає і на статус Японії і допомагає їй виправити імідж, що склався після Другої світової війни, змінити його на картину миролюбної Японії, яка прагне підтримувати стабільність та порядок у регіоні. Японія вносить значну кількість ресурсів до регіону

Південно-Східної Азії, допомагаючи таким країнам як Філіппіни, В'єтнам та Індонезія в економічному та технологічному плані, іноді навіть випереджаючи Китай у сфері інвестицій [4].

Ключову роль Японії як гравця у регіоні Південно-Східної Азії можна пояснити ще й наступним фактором. Зважаючи на те, що цей регіон знаходиться у сфері впливу Китаю, який хоче його повністю охопити та закріпитись там як держава з найбільшим впливом, Японія має конкурентну спроможність не допустити цього. У разі гегемонії КНР у регіоні ПівденноСхідної Азії його відносини з США можуть погіршитись, що, своєю чергою, буде розхитувати безпекову ситуацію, яка склалась у цьому регіоні та порушувати ту стабільність, до якої прагне Японія.

По всій Південно-Східній Азії Японія фактично випереджає Китай за загальним значенням інвестицій в інфраструктуру, як нових, так і старих. Японія також стала ключовим оборонним партнером для країн Південно-Східної Азії. І нарешті, останніми роками Японія надала повноваження меншим державам, таким як Філіппіни, В'єтнам, Малайзія та Індонезія, допомагаючи їм розвивати свій морський нагляд і оборонні можливості [4]. Наприклад, у вересні 2020 року тодішній прем'єр-міністр Йосіхіде Суга обрав для своїх перших офіційних закордонних візитів Ханой і Джакарту, а не Вашингтон. Показово, що Вашингтон вважав це не зневажливим, а очевидним і очікуваним кроком у рамках зміни архітектури безпеки регіону [33].

Стабільний і квітучий регіон АСЕАН має вирішальне значення для підтримки безпеки не лише регіону Східної Азії, але й міжнародної спільноти. З цієї точки зору Японія, наприклад, продовжує надавати підтримку для підвищення можливостей безпеки на морі на Філіппінах, Малайзії, В'єтнамі та Індонезії, зокрема, шляхом постачання патрульних катерів. У березні 2021 року Японія та Індонезія провели другу японо-індонезійську зустріч міністрів закордонних справ і оборони у форматі «2+2», під час якої вони підписали Угоду про передачу оборонного обладнання та технологій і домовилися про подальше сприяння двосторонньому співробітництву в галузі безпеки [33].

Японія та В'єтнам також підписали Угоду про передачу оборонного обладнання та технологій у вересні цього ж року та прискорюють двосторонні переговори щодо реалізації конкретної передачі оборонного обладнання, включаючи військово-морські кораблі [33].

У листопаді 2021 року Японія і Філіппіни домовилися про запуск зустрічі «2+2». Японія та Індія погодилися підняти «японсько-індійське особливе стратегічне та глобальне партнерство» на більш високий рівень. Це відбулося під час телефонної розмови на японсько-індійському саміті, що відбулася в жовтні 2021 року, одразу після вступу на посаду прем'єр-міністра Кісиди, та телефонної розмови міністрів закордонних справ Японії та Індії в листопаді того ж року [72, с.39].

Японсько-індійські консультації з питань роззброєння, нерозповсюдження ядерної зброї, експортного контролю за озброєнням, а також шостий Японсько-Індійський діалог з морських справ та Друга зустріч Японсько-Індійського космічного діалогу, що проходили у 2021 році відбулися в онлайн форматі [73].

Найбільш проблемними для Японії залишаються наступні вектори забезпечення своєї безпеки, а саме: взаємовідносини із Китаєм, загроза з боку Північної Кореї та територіальні суперечності із російською федерацією [72, с. 52].

У відносинах Китаю та Японії є невирішені питання. Найважливішими з них є територіальні та історичні суперечки. Держави мають взаємні претензії біля островів Дяюйдао (яп. Сенкаку), а також мають різні позиції відносно результатів Другої світової війни. Японія не наголошує на відповідальності за жертви агресії проти азіатських народів, а, навпаки, підкреслює свій внесок у світовий розвиток у післявоєнний період. При цьому, наприклад, прем'єр Японії Сіндзо Абе зазначає, що покоління, які не мають відношення до війни, не повинні «нести на собі тягар вибачень» [72, С.73-74].

Після приходу на пост прем'єра-міністра Японії Сіндзо Абе в 2006 році китайсько-японські відносини потеплішали, відбулася зустріч лідерів двох країн, яка заклала основу спільному історичному дослідженню, метою якого стало нове трактування злочинів, скоєних японцями в період Другої світової війни в Китаї. Але вже на початку 2010 року відносини знову погіршилися через звинувачення Японією Китаю у відмові надати їй запаси життєво важливих рідкісноземельних металів. У 2012 році вони загострилися ще більше через спірні території островів Дяоюйдао. (рис. 3.3.) [72, с.73-74].

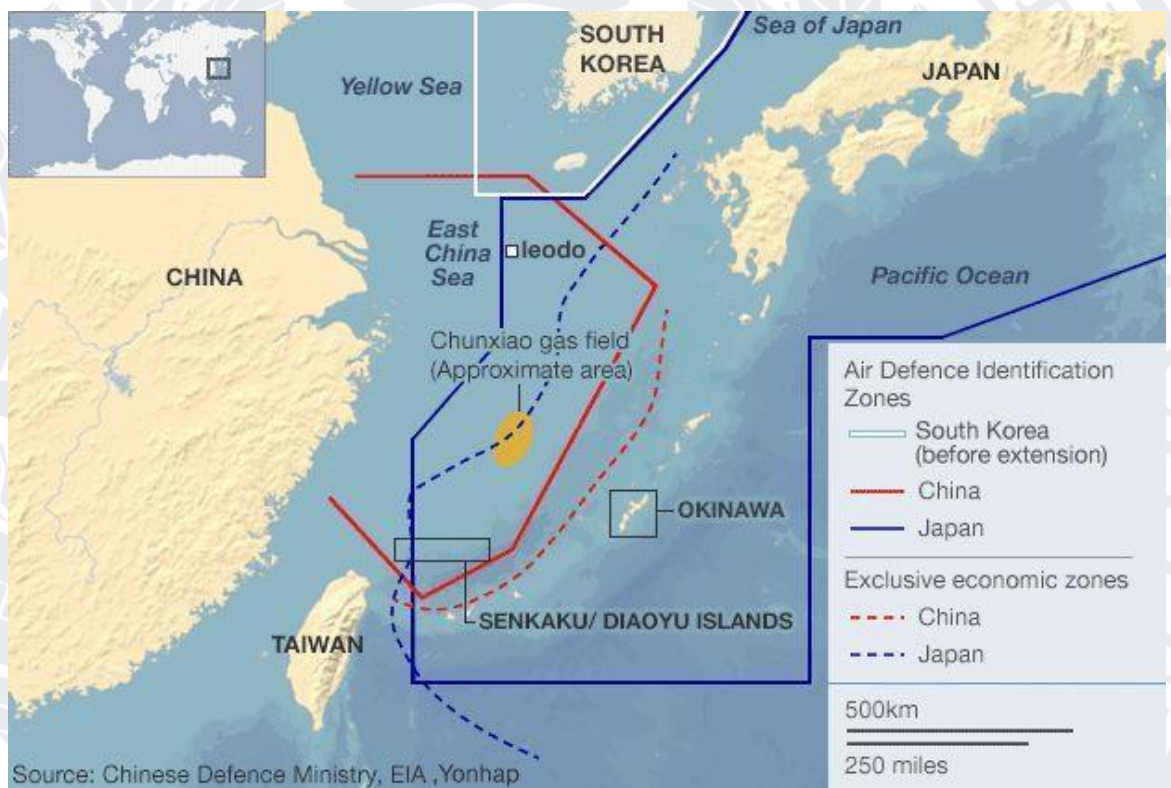


Рисунок 3.3. - Острови Дяоюйдао (Сенкаку)

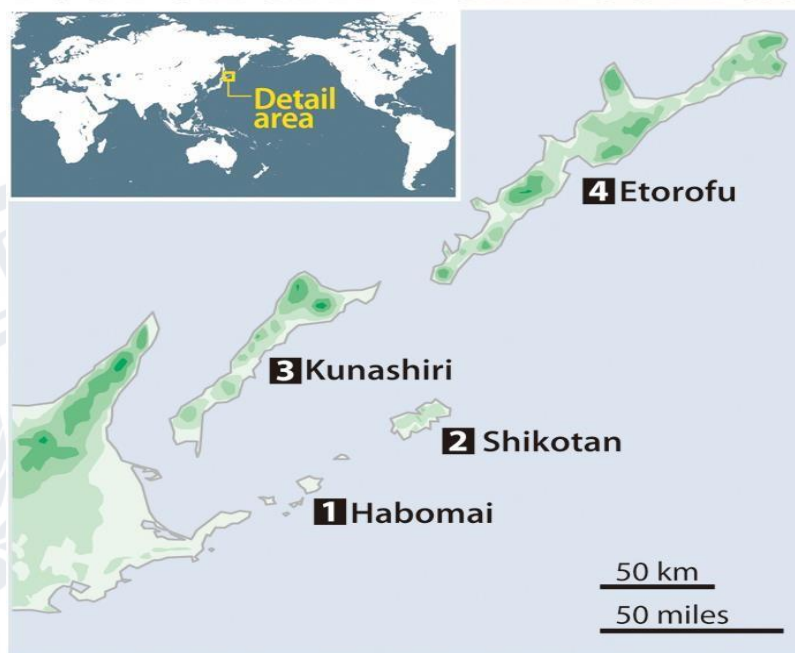
Голова КНР Сі Цзіньпін 23 травня 2015 року в Будинку народних зборів виступив із важливою промовою щодо розвитку китайсько-японських відносин. Генеральний секретар звернув увагу на те, що основа китайськояпонської дружби – народ. Майбутнє відносин Китаю та Японії в руках народів цих країн. Сі Цзіньпін також наголосив, що будь-яка спроба спотворити дійсність історичних фактів є злочином [72, с.75-76].

У квітні 2021 року Президент США Джо Байден і Прем'єр-міністр Японії Йосіхіде Суга під час переговорів у Вашингтоні виступили за мир і стабільність у Тайванській протоці, висловили крайнє занепокоєння ситуацією з правами людини в Гонконгу та Сіньцзян-Уйгурському автономному районі КНР, а також виступили проти будь-яких дій, спрямованих на зміну статусу у Східно-Китайському морі та висловили заперечення проти незаконних претензій та дій Китаю у Південно-Китайському морі. Раніше посольство КНР у США також висловило протест у зв'язку із заявами лідерів США та Японії щодо Китаю, оскільки питання Тайваню, Гонконгу, Сіньцзяну, а також Східно-Китайського моря та Південно-Китайського моря торкаються фундаментальних інтересів КНР і не допускають втручання ззовні [72].

2 листопада 2022 року, вперше в історії одна з ракет КНДР перетнула морський кордон із Південною Кореєю. Це була балістична ракета малого радіуса дії. Вона впала в море приблизно за 60 км від південнокорейського міста Сокхчо, яке розташоване поблизу демаркаційної лінії з КНДР. Ще одна ракета впала в море приблизно за 160 кілометрів від острова Улліндо. Прем'єр-міністр Японії Фуміо Кісіда також скликав раду національної безпеки. Токіо засудило дії КНДР. Пхеньян не приховує, що зробив ракетні запуски у відповідь на спільні навчання, які проводять у ці дні Південна Корея та США. Схожа ситуація була й у жовтні. Тоді КНДР здійснила цілу серію ракетних запусків під час проведення спільних навчань США, Південної Кореї та Японії [20].

У лютому 2022 року японський прем'єр-міністр Фуміо Кісіда сказав, що буде «наполегливо продовжувати» перемовини з Москвою щодо повернення Північних територій (чотирьох островів Південної гряди). США – основний союзник Японії – публічно підтримали її вимоги: Вашингтон визнає суверенітет Токіо над проблемними островами. А росія зробила традиційну відповідь розпочавши військові навчання на Курилах (рис. 3.4.).

Northern Territories



	Area	Population	
		(Aug. 1945)	(Jan. 2015)
1 Habomai Islands ()	95 km ² (37 sq. mi)	5281	unknown*
2 Shikotan Island ()	251 km ² (97 sq. mi)	1038	3006
3 Kunashiri Island ()	1490 km ² (575 sq. mi)	7364	7916
4 Etorofu Island ()	3168 km ² (1223 sq. mi)	3608	5906

*Russian border troops are currently deployed.

©2016 The Sankei Shimbun / Japan Forward

Рисунок 3.4. - Курильські острови (Північні території)

Публічно підтримавши японські вимоги щодо Курилів, США підштовхують Токіо до більш активного протистояння російсько-китайському альянсу. Спільні заяви японського прем'єра та американського президента про неприпустимість подальшої агресії РФ проти України, американсько-японські військові тренування, напориста риторика японських топосадовців про повернення Курильських островів – усе це свідчить, що Токіо твердо зайняло позицію поряд із Вашингтоном [15].

Використовуючи всі ці протиріччя, можна зазначити, що США формують в тому числі на їх основі «азійський фронт» проти росії та Китаю. в Східній Азії його рушійною силою стали Японія, регіональні альянси QUAD (США, Японія, Індія, Австралія) та AUKUS (Америка, Великобританія, Австралія). Публічним прикладом цього стала зустріч міністрів закордонних справ групи QUAD в Австралії 11 лютого 2022 року. Головною темою була «ескалації кризи між Заходом і росією через Україну». Країни вирішили, що будуть спільно протистояти нарощуванню Москвою військових сил і в Європі, і в Азії [73].

Можна зазначити, що в цілому Японія знаходиться в складних безпекових умовах, оскільки, з одного боку, вона оточена державами з якими існують територіальні суперечки та складні історичні умови існування, а з іншого, Японія має достатню кількість обмежень, про які вже було згадано в попередньому розділі. Цим обумовлено необхідність для держави інтегрувати в свій політичний процес постійне апелювання до норм міжнародного права, а також необхідність участі у різних форматах колективної безпеки, починаючи з глобального рівня ООН та на рівні окремих регіональних ініціатив. У якості стратегічного вектору співробітництва та інституціоналізації для Японії важливим є Індо-тихоокеанський регіон та розробка структур, які б базувалися на основі групи QUAD.

РОЗДІЛ 4

РОЗБУДОВА МИРУ: ПРАКТИЧНИЙ ВИМІР ДІЯЛЬНОСТІ ЯПОНІЇ ЯК ДЕРЖАВИ СЕРЕДНЬОЇ СИЛИ

4.1. Японська безпекова стратегія та регіональна співпраця у сфері розбудови миру

Міжнародна спільнота сьогодні на рівні як теорії так і практики політики визначилася, що процес недопущення або профілактики конфлікту є більш ефективним способом боротьби із конфліктними ситуаціями, а ніж спроби управляти вже існуючими конфліктними ситуаціями.

Спираючись на такий підхід, міжнародне співтовариство все більше починає визнавати важливість запобігання конфліктам на стадіях до їхнього спалаху. Крім того, як тільки конфлікт все-таки стався, його необхідно якнайшвидше зупинити, а міжнародне співтовариство має вжити заходів, щоб запобігти повторенню конфлікту та досягти миру, який можна зберегти в довгостроковій перспективі.

Після закінчення холодної війни актуалізувалися дебати щодо запобігання конфліктам. Так, у червні 1992 року тодішній Генеральний секретар ООН Бутрос Бутрос-Галі опублікував доповідь під назвою «Порядок денний для миру» у відповідь на запит Ради Безпеки [16].

Відповідно до «Порядку денного для миру» діяльність ООН поділяється на чотири етапи, залежно від стадії конфлікту: «превентивна дипломатія», «миротворчість», «підтримка миру» і «постконфліктна миро розбудова» (Генеральний секретар Кофі Аннан запропонував використовувати «превентивні дії» замість «превентивної дипломатії»).

На сьогодні питання запобігання конфліктам не має встановленого визначення, а також чітко не визначено обсяг його цілей. Тим не менш, наразі Організація Об'єднаних Націй докладає зусиль на кожному з чотирьох різних етапів запобігання конфліктам: «запобіжних дій» до початку конфлікту,

«миротворчості» для припинення конфліктів, коли вони почалися, «підтримання миру» та «постконфліктна розбудова миру» після встановлення режиму припинення вогню та мирної угоди [77].

Підхід Японії щодо запобігання конфліктам зводився до того, що Японія спершу сконцентрувала увагу на аналізі конфлікту, тобто важливо було в цілому зрозуміти різні причини виникнення конфлікту. Наступним кроком є застосовувати зусиль в широкому діапазоні можливостей: починаючи від профілактики конфліктної ситуації і закінчуючи процесами післявоєнної розбудови миру.

В якості базового метода держава використовує апелювання до міжнародної спільноти з метою впровадження *комплексного підходу* який охоплює всі сфери діяльності від культурного та соціального аспекту до політичного та військового. Важливість цього підходу було підкреслено на зустрічі міністрів закордонних справ Великої вісімки в Мідзакі в липні 2000 року. Головуючи у групі Великої вісімки у 2000 році, Японія висунула ініціативу щодо запобігання конфліктам яка сформувала увагу на спільних зусиллях з обмеження розповсюдження стрілецького та легкого озброєння, незаконної торгівлі діамантами, захистом дітей у збройних конфліктах, створенням цивільної міжнародної поліції тощо [77].

У 1990-2000-х роках Японія була досить активною в питаннях розбудови миру та постконфліктного врегулювання. Можна виділити такі вектори її діяльності у зазначеній сфері:

- розбудова миру в Західних Балканах;
- співпраця з ЄС в питаннях встановлення миру та миробудівництва у Південно-Східній Азії;
- гуманітарна місія Японії в Ірак;
- взаємодія з НАТО;
- безпекові ініціативи в Індо-Тихоокеанському регіоні.

Розглянемо кожний напрям детальніше.

Ще в 1992 році Японія долучилася до участі Конференції з безпеки та співробітництва в Європі у Гельсінкі. В 1998 році держава стала партнером ОБСЄ без права голосу, проте більш активно Японія себе проявила під час конфліктів на теренах колишньої Югославії.

Держава сприяла розбудові миру після подій у Югославії. Загальний обсяг виділеної допомоги становив близько 1,4 мільярдів доларів США. Окрім цього Японія входила до Ради з виконання Дейтонської угоди 1995 року, яка поклала край війні у Боснії та Герцоговині, брала участь у підготовці Пакту стабільності для Південно-східної Європи у 1998 року. У травні Японія ініціювала конференцію з питань Південно-східної Європи, яка покликана була зібрати всі сторони конфлікту для обговорення питань мирного врегулювання. Через рік у березні 2001 р. в японській столиці відбувся семінар, присвячений освіті та збереженню культурної спадщини у ПівденноСхідній Європі. У квітні 2004 р. у Токіо відбулася Міністерська конференція щодо зміцнення миру та економічної стабілізації в Західних Балканах. На подяку за участь Японії у мирному врегулюванні на Балканах, ще в 1996 р. їй було надано статус спостерігача при Раді Європи [81].

У 2002–2003 роках Японія та ЄС виступили посередниками у проведенні мирних переговорів між владою Індонезії та представниками Руху за вільний Аче, які проходили в Токіо. Однак у травні 2003 р. переговори було зірвано. У випадку із конфліктом на філіппінському острові Мінданао між центральною владою та Ісламським фронтом звільнення моро, Японія разом із ЄС брали участь у миротворчому процесі як члени команди міжнародних спостерігачів, а також як фінансові донори. Японія отримала запрошення виступити як спостерігач за соціально-економічним відновленням регіону у 2006 р. одразу від двох сторін конфлікту [81].

У 2004–2006 роках. Японія відправила до Іраку гуманітарну місію чисельністю 5,6 тис. службовців наземних сил самооборони для надання медичної допомоги, поставок води, ремонту доріг та соціальної інфраструктури. Японський контингент розташовувався біля міста Ес-Самава

у південному Іраку, де на той час закінчилися бойові дії. Ще 3,6 тис. осіб у складі повітряних сил самооборони забезпечували військові постачання та перекидання американських військ з Кувейту до Іраку з 2004 по 2009 роки. У 2003 р. Японія оголосила про надання фінансової допомоги Іраку у розмірі 5 млрд дол. США [81].

Під час військової операції в Афганістані Японія надавала підтримку коаліції, яку очолює США (кораблі морських сил самооборони брали участь у дозаяправленні кораблів коаліції в Індійському океані). У 2002 р. у Токіо пройшла міжнародна конференція під головуванням ЄС, Японії, США та Саудівської Аравії з реконструкції Афганістану, під час якої Токіо взяв фінансові зобов'язання щодо відновлення економіки країни. Зокрема, уряд виділив 5,7 млрд дол. США для відновлення зруйнованої інфраструктури, розвитку сільського господарства, системи освіти та медичної допомоги, а також для тренування поліції [13].

З кінця 2000-х до початку 2010-х років в рамках самітів НАТО та зустрічей на рівні міністрів було проведено численні зустрічі на високому рівні по Афганістану. На них запрошувалися країни-партнери НАТО, включно з Японією, що означає, що фокус на Афганістані одночасно допоміг створити прецеденти для співпраці НАТО з неєвропейськими партнерами з глобальних питань. Міністр закордонних справ Гемба Коїтіро, наприклад, був присутній на зустрічі по Афганістані на саміті НАТО в Чикаго в травні 2012 року [13].

Коли Генеральний секретар НАТО Андерс Фог Расмуссен відвідав Японію у квітні 2013 року, НАТО та Японія погодили Спільну Політичну Декларацію. Незабаром після цього була індивідуальна програма партнерства та співробітництва між Японією та НАТО у 2014 році, згодом переглянута та відновлена у 2018 та 2020 роках. Ця програма оголошує обидві сторони надійними та природними партнерами, які розділяють спільні цінності свободи, демократії, прав людини та верховенства закону», і закликає до зміцнення діалогу на вищому рівні та розширення співробітництва в галузі оборони та обмінів між Японією та НАТО. Зазначені пріоритетні області

включають цифрову безпеку, безпеку на морі, гуманітарну допомогу та ліквідацію наслідків стихійних лих, контроль над озброєннями, нерозповсюдження та роззброєння, оборонні розробки та технології серед інших галузей практичного співробітництва [13].

Найбільш важливим з точки зору забезпечення безпеки для Японії є Індо-Тихоокеанський регіон. Підхід Японії в цьому регіоні спрямований на забезпечення її стратегічної автономії шляхом формування сприятливого регіонального середовища та розширення її дипломатичних можливостей і можливостей безпеки.

Він базується на двох елементах, описаних автором магістерської роботи. Першим є стратегія вільної та відкритої Індо-Тихоокеанської області, яку було проголошено в Кенії в серпні 2016 року. Цей геополітичний проект Японії пов'язаний із спробою інтегрувати великі за розміром території в єдину економічну та політичну структуру від східного узбережжя Африки до південної частини Тихого океану. Бачення Японії для регіону має три стовпи: просування верховенства права, свободи судноплавства та вільної торгівлі; сприяння інтеграції через інфраструктуру для досягнення процвітання; і внесок у мир і безпеку через розбудову економічного потенціалу, гуманітарну допомогу, допомогу в разі стихійних лих і операції по боротьбі з піратством. Важливо, що ця ініціатива є свого роду відповіддю на китайський проект «Один пояс, один шлях», оскільки ця ініціатива має надати державам регіону альтернативний вибір, щоб розширити їхні можливості та запобігти їхньому протистоянню з Пекіном.

Наприклад, у 2015 році було виділено 110 мільярдів доларів у співпраці з Азіатським банком розвитку протягом п'яти років на будівництво інфраструктури в Азії. У 2016 році ці кошти було збільшено до Розширене 200 мільярдів доларів США на фінансування інфраструктури по всьому світу. У той час як Японія не може конкурувати з Китаєм за розміром інвестицій, Токіо робить ставку на якість своєї пропозиції та переваги з точки зору прозорості, етики та дотримання соціальних та екологічних стандартів. Як

наслідок, ця ініціатива також має підвищити стійкість країн-одержувачів і їх здатність протистояти деяким вимогам Китаю, які можуть суперечити їхнім інтересам або інтересам Японії (наприклад, обмеження доступу до портів або спеціальних економічних зон) [73, С. 26-31].

Як наслідок, ця ініціатива має подвійну природу. Оскільки це гео економічна ініціатива, вона явно має на меті охопити якомога більше країн у цьому регіоні та бути представленою як суспільне благо. З іншого боку вона є протиположною до Китаю.

Другим елементом стратегії Японії є QUAD — чотирьох сторонній діалог з питань безпеки між Японією, Австралією, Індією та Сполученими Штатами. Відновлений у 2017 році з ініціативи адміністрації Сіндзо Абе, він був значною мірою пов'язаний із необхідністю координації дій між ключовими безпековими гравцями в регіоні. Поки ця ініціатива фокусується на проведенні форумів та спробах узгоджувати позиції ключових учасників стосовно актуальних питань порядку денного під час цих заходів.

4.2. Миротворча діяльність Японії в рамках ООН

Питання відносно участі Японії у миротворчих операціях Організації Об'єднаних Націй вперше постало одразу після вступу держави до Організації. У 1958 році Генеральний секретар ООН Даг Хаммаршельд виступив із закликом направити Сили самооборони до Лівану, але протягом тривалого часу такі дії було неможливо реалізувати через заяви Токіо щодо їх невідповідності діючій Конституції держави.

У 1980-тих роках під гаслами про необхідність розширення участі Японії у міжнародних процесах уряд почав розглядати можливості долучення до миротворчої діяльності ООН. У 1982 році виділено 20 мільйонів доларів США на підтримку багатонаціональних сил під час Ліванської війни, основний склад яких становили американські піхотинці [4] .

У 1988 році прем'єр-міністр Нобору Такесіта запропонував програму, що включала можливість участі Японії у спільних зусиллях по забезпеченню миру, збільшення розмірів гуманітарної підтримки, а також інтенсифікації культурних обмінів. На цей же період випали й перші епізоди участі японських цивільних осіб в місіях ООН [4]:

- 1989 рік – спільна участь в Групі ООН із сприяння в перехідний період у Намібії;
- 1990 рік – представники Японії долучилися до роботи місії ООН зі спостереження за виборами під час Громадянської війни в Нікарагуа.

У червні 1992 р. у Японії було ухвалено Закон про співробітництво з силами ООН щодо підтримки миру, який встановив рамки («три стовпи») міжнародного мирного співробітництва Японії: це участь у миротворчих операціях ООН, внесок у міжнародні операції з надання гуманітарної допомоги, а також внесок у міжнародні операції зі спостереження за виборами [5]. Сили самооборони Японії брали участь у миротворчих операціях у різних частинах світу, у тому числі на територіях таких держав, як Ангола, Камбоджа, Мозамбік, Сальвадор, Східний Тимор, Гаїті, Судан, Непал, Руанда тощо. З 1992 р. 2012 р. японські службовці брали участь у 27 різних міжнародних миротворчих місіях, у тому числі у 13 миротворчих операціях, дев'яти кампаніях зі спостереження за виборами, п'яти операціях з надання гуманітарної допомоги (фінансова участь). До березня 2012 р. загалом 8 415 японських співробітників були направлені для участі у заходах з підтримки миру, більшість із них представляли Сили самооборони Японії [5].

Станом на сьогодні, останньою операцією, в якій брали участь Сили самооборони Японії є місія в Південному Судані, що триває з 2012 року. З початку операції Японія була представлена підрозділами, що опікувалися проблемами відновлення доріг та інших інфраструктурних об'єктів. Представники Сил самооборони держави були направлені в Південний Судан у 2016 році відповідно до законодавчих змін щодо їх застосування, що

відбулися у 2015 році. Ці зміни регламентували можливості використання Силами самооборони зброї в процесах виконання своїх обов'язків. Не дивлячись на це, через п'ять місяців було ухвалено рішення про виведення японського контингенту з території держави. У травні 2017 р. Японія завершила 5-річне розміщення цивільних інженерних підрозділів, але продовжила утримувати в штаб-квартирі місії чотирьох працівників Сил самооборони [123].

Незважаючи на поступове переосмислення ролі військового компоненту Сил самооборони Японії в миротворчих процесах в світі, Японія досі залишається державою із специфічними можливостями участі в цій діяльності. В той момент, як іноземні контингенти мали можливість захищати японських службовців під час виконання миротворчої діяльності, обмеженість використання зброї японською стороною не давала таких гарантій для партнерів. Наприклад, під час здійснення місії в Руанді службовці Сил самооборони були змушені відмовити у допомозі під час пошуку зниклих співробітників ООН. Або під час місії в Камбоджі японські цивільні поліцейські були єдиними, хто не міг брати участь у арештах порушників, що саботують вибори. Нерідко ці обмеження вступали в суперечність із стандартами та процедурами проведення миротворчих операцій [123].

У зв'язку із цим держава шукає нові формати участі. Наприклад, Безпосереднім результатом Саміту лідерів з миротворчої діяльності ООН у 2014 році було започатковано проект Тристороннього партнерства з метою проведення миротворчої інженерної підготовки в Східній Африці. Відтоді проект розширився до повноцінної програми — Програми тристороннього партнерства, що включає чотири основних напрямки.

Перші три зосереджені на навчанні, пов'язаному з технікою, польовою медициною, особливостями менеджменту операцій та технологія забезпечення безпеки учасників місій. Четвертий зосереджений на запровадженні телемедицини для покращення доступу до медичної допомоги в миротворчих місіях [123].

На думку Такаказу Іто, Старшого програмного менеджера Програми тристороннього партнерства Департаменту Оперативної підтримки ООН, що ця програма сьогодні виступає у якості системоутворюючої в питаннях підтримки миру для Організації Об'єднаних націй. Про це він зазначив під час заходу «Міжнародна співпраця Японії в області миру: минуле, сьогодення та майбутнє» у серпні 2022 року.

Серед досягнень держави в цій царині можна виділити наступні [63]:

- Японія направила 172 представника Сил самооборони та інших фахівців до Кенії та Уганди у якості інструкторів, які проводять навчання по експлуатації важкої техніки для представників 8 африканських держав.
- У 2018 році держава провела навчання в азійському регіоні під час яких 68 представників Сил самооборони були направлені до В'єтнаму у якості інструкторів для представників 9 держав регіону.
- Учасники навчальних програм, що проводили японські представники вже направлені до United Nations Multidimensional Integrated Stabilization Mission in Mali, United Nations Organisation Stabilization Mission in the DR Congo, United Nations Interim Force In Lebanon, United Nations Mission in South Sudan та African Union Mission in Somalia.

Починаючи з 2015 року й до тепер Японія провела 15 навчальних сесій спрямованих на африканські та азійські держави та підготувала близько чотирьохсот співробітників з різних держав. У 2022 році держава направила 26 представників Сил самооборони до тренінгового центру в Індонезії [124].

22 березня 2022 року International Piece Institute спільно з Міністерством закордонних справ Японії організували віртуальний політичний форум на тему «Тристороннє партнерство в миротворчих операціях ООН: сприяння інноваціям та стійкості» [121].

Цей віртуальний політичний форум був присвячений тристороннім партнерствам і тому, як вони можуть сприяти ефективним і стійким миротворчим операціям ООН. Було проаналізовано, як ці партнерства можуть допомогти покращити виконання мандатів, реагуючи на спеціальні технічні та

операційні потреби. Віртуальна політика надала можливість державам-членам і офіційним особам ООН обговорити свій досвід тристороннього партнерства та розглянути сфери пріоритетів у найближчі роки [121].

На зазначеному вище політичному форумі також обговорювалися результати Міністерської зустрічі ООН з питань миротворчості 2021 року та те, як різні обіцянки допоможуть Секретаріату ООН усунути критичні прогалини в можливостях. Нарешті, він розглянув пропозиції щодо покращення сталості цих тристоронніх партнерств і обговорив способи, якими вони можуть створити платформи, за допомогою яких держави-члени можуть зробити свій внесок у миротворчу діяльність ООН більш інноваційним [121]. Виходячи із загального бачення держави свого місця в системі відносин, процес миро будівництва пов'язаний безпосередньо із глобальним розвитком, який на рівні ООН зафіксовано в Цілях сталого розвитку 2030 і Японія виступає у якості «амбасадора ООН» в цій царині як в середині своєї держави так і на міжнародній арені [121].

Японія використовує своє членство в глобальних інституціях і свої високопоставлені регіональні зобов'язання для сприяння миру, стабільності та процвітання в міжнародному співтоваристві. Регулярні саміти високого рівня за участю лідерів країн Південно-Східної Азії, Африки та Тихоокеанського регіону зосереджують увагу на можливостях досягнення сталого розвитку та усунення перешкод на шляху його досягнення. Японське бачення вільної та відкритої Індійсько-Тихоокеанської території спрямоване на встановлення заснованого на правилах міжнародного порядку шляхом просування фундаментальних принципів, досягнення економічного процвітання за допомогою зв'язку та формування відданості миру та стабільності.

Головування Японії у G7 та G20 дозволило їй просувати питання, важливі для сталого розвитку в усьому світі, включаючи загальне охоплення медичними послугами та реагування на надзвичайні ситуації у сфері охорони здоров'я, інвестиції в якісну інфраструктуру та гендерну рівність, а також просувати проблеми навколишнього середовища та клімату [117].

Багаторічна відданість безпеці людей є основою глобальної участі Японії та її дипломатичних зусиль, зусиль у сфері миру та розвитку. Загальнолюдські цінності – верховенство права, належне врядування, демократизація та повага до основних прав людини – лежать в основі підходу Японії до підтримки глобальних суспільних благ і вирішення глобальних проблем.

Невдовзі після узгодження Порядку денного сталого розвитку до 2030 року Японія швидко зробила крок до створення широкомасштабного загальносуспільного підходу до реалізації Цілей сталого розвитку (далі - ЦСР) [113] на основі восьми пріоритетів, зосереджених навколо тем людей, процвітання, планети, мир і партнерство. Що стосується зменшення ризику стихійних лих, то після проведення 3-ї Всесвітньої конференції Організації Об'єднаних Націй зі зменшення ризиків стихійних лих у 2015 році Японія зосередила свою увагу на реалізації Сендайської ініціативи співпраці зі зменшення ризику стихійних лих.

Хоча в Японії немає механізму для виявлення можливих суперечностей між внутрішньою політикою та цілями сталого розвитку, її структуру управління для впровадження ЦСР у країні та за кордоном можна було б використати для досягнення прогресу в узгодженості політики для сталого розвитку. Незважаючи на те, що Японія вжила заходів для усунення можливих сфер неузгодженості – наприклад, у сприянні відповідальному веденню бізнесу, боротьбі з корупцією та сприянні адаптації до зміни клімату та пом'якшення наслідків – вона могла б зробити більше в кожній із цих сфер. Кампанія з боротьби з морським пластиком включає дії глобальної та внутрішньої політики.

Усвідомлюючи важливість формування громадської підтримки для співпраці в галузі розвитку та поінформованості про глобальні проблеми, Японія запровадила інноваційні підходи до поширення інформації, використовуючи аніме «ODA-Man». Опитування громадської думки показують, що підтримка громадянами офіційної допомоги розвитку (ОПР) зросла з 10% до 30% за останнє десятиліття. Японія також використовує

привабливу силу Hello Kitty серед молоді, щоб сприяти розумінню ЦСР. Організація Об'єднаних Націй підтримала підхід Японії, і Хелло Кітті тепер несе світові Цілі розвитку. Сталий розвиток нещодавно був включений до навчальної програми; це, доповнене подальшими інвестиціями в освіту розвитку, могло б стимулювати краще розуміння викликів розвитку та спонукати громадян до глобальних дій [91].

У червні 2018 року прем'єр-міністр Абе оголосив про нову фінансову програму з Японським банком міжнародного співробітництва щодо надання 50 мільярдів доларів США на інфраструктуру в Індійсько-Тихоокеанському регіоні. Він підкреслив, що інвестиції в якісну інфраструктуру «збільшують зайнятість, розширюють освітні можливості для працівників і залучають ще більше іноземних внутрішніх інвестицій – і, як наслідок, полегшують погашення кредитів Японії» [97].

В межах Великої двадцятки у 2019 році Японія висунула ініціативу спрямовану на стимулювання обміну знаннями між дослідниками G20 для прискорення інновацій у технологіях чистої енергії. Інноваційний план дій Великої двадцятки щодо енергетичних переходів і глобального середовища для сталого зростання зосереджується на провідних енергетичних переходах для підвищення енергетичної безпеки, економічної ефективності, збереження навколишнього середовища [120].

В тому ж 2019 році державою було проголошено ще одну ініціативу щодо інвестицій у людський капітал для сталого розвитку на рівні Великої двадцятки, яка зосереджена на важливості якісної освіти для інклюзивних, стійких та інноваційних суспільств [120].

20 вересня 2022 року прем'єр-міністр Кісіда виступив із промовою на загальних дебатах 77-ї сесії Генеральної Асамблеї ООН. Щоб продемонструвати рішучу відданість Японії ООН і багатосторонньому співробітництву, він підкреслив важливість наступних аспектів [28]:

- Реформування ООН, включаючи Раду Безпеки, із посиленням власної участі в її структурах в тому числі з питань роззброєння та нерозповсюдження.

- Реалізація ООН як інституції, що сприяє верховенству права та міжнародному співробітництву.
- Сприяння затвердженню концепції безпеки особистості в нову еру. Тобто можна прослідкувати чітке позитивне ставлення Японії до участі в діяльності ООН загалом та її миротворчих ініціатив зокрема.

4.3. Трансформація ролі Японії у сфері розбудови миру в контексті російської агресії проти України

Одним з найбільш актуальних прикладів участі Японії у миротворчих процесах є війна в Україні. Російське вторгнення ще з часів 2014 року явно порушує принципи верховенства права, які є невід'ємною частиною діяльності держави на міжнародній арені. Японія також підтримує процеси демократизації, розбудову прозорого врядування та сталий економічний розвиток держав, які входили до складу Союзу Радянських Соціалістичних Республік, в тому числі й Україну.

Коли росія вторглася в Крим у 2014 році, Японія засудила ці дії та долучилася до процесу введення санкцій державами Великої сімки. Також нею було підтримано резолюцію ООН щодо територіальної цілісності України. У 2015 році Сіндзо Абе відвідав Україну, вперше серед всіх прем'єр-міністрів Японії, на що тодішній президент України Петро Порошенко відповів зворотнім візитом у 2016 році [104].

Хоча тодішні санкції Японії мали масштаб, який не був пов'язаний із вагомими економічними втратами і розцінювалися вони більш помірними у порівнянні із західними партнерами. В той період держава також відтермінувала процес впровадження цих санкцій, вірогідно для того, щоб період їх застосування не співпадав у часі із діями Сполучених Штатів Америки та Європейського Союзу та не міг розглядатися як колективні дії Японії із західними державами.

Така політика була обумовлена переговорами адміністрації Сіндзо Абе із росією щодо спірних північних територій відповідно до Спільної радянськояпонської декларації 1956 року. Це також був стратегічний розрахунок, щоб запобігти китайсько-російській осі кинути виклик японським інтересам, оскільки сподівалися, що війни на два фронти можна буде уникнути за умови налагодження відносин із росією [104].

Незважаючи на 27 зустрічей між Сіндзо Абе та російським президентом, переговори щодо Північних територій не досягли значного прогресу, а плани спільних економічних проєктів на островах так і не почали реалізовувати [104].

Окрім цього, в липні 2020 року росія внесла зміни до конституції, які, де факто, забороняли будь-які територіальні поступки. На додачу, російська федерація почала розміщувати на територіях островів Ітуруп та Кунашир ракети класу «земля-повітря» великої дальності починаючи з грудня 2020 року та збільшила на островах кількість військових навчань [104].

Японії, також, довелося протестувати проти створення на спірних територіях особливої економічної зони у 2021 році.

Одночасно із цими подіями розвивалися відносини між рф та Китаєм, свідченням чого стала спільна заява від червня 2019 року про розвиток всебічного стратегічного партнерства та співпраці між ними в нову еру. Ця заява поклала початок регулярним російсько-китайським навчанням військової авіації, які здійснюються щороку і під час яких відбувається спільні перельоти бомбардувальників з Японського моря в Східно-Китайське та Тихий океан [104].

У серпні 2021 року російські військові вперше приєдналися до китайських військових навчань. У жовтні кораблі військово-морських сил росії та Китаю провели свої перші спільні навчання вздовж тихоокеанського узбережжя Японії через протоки Цугару та Осумі [104].

На нашу думку, ці події показали японським політикам, що незалежно від того, скільки зусиль було спрямовано на покращення відносин з росією, путін не мав наміру вирішувати ситуації із спільними територіями та враховувати занепокоєння Японії стосовно підсилення військового компоненту російськокитайського співробітництва.

Трансформація позиції щодо України відбулася і під впливом громадських обговорень. Неупередженість у висвітленні подій журналістами, зменшення присутності проросійських науковців у ЗМІ та новий погляд на російсько-українську війну через призму потенційного китайськокитайванського конфлікту призвели до ширшого розуміння ситуації навколо України та значення санкцій проти росії. У січні 2022 року тезу про наявні паралелі між Україною та подіями в Азії підтвердив й посол України в Японії Сергій Корсунський під час Форуму Центру нова Європа «Україна і Японія в регіональному та глобальному контексті».

Ця думка підтверджується офіційними документами японського уряду. Оскільки блакитна книга дипломатії Міністерства закордонних справ Японії за 2022 рік тепер характеризує ситуацію із спірними островами як таку, що росія незаконно окупувала ці території. Подібних формулювань з боку Токіо не використовувалося починаючи з 2003 року. Така риторика держави разом із виходом москви із мирних переговорів дозволила Японії змінити ставлення до української проблематики [74]. Доречі, 7 жовтня 2022 року Верховна Рада України визнала японські Північні території окупованими російською федерацією. Відповідно до Постанову Верховної Ради №2662-ІХ від 07.10.2022 р. [17].

Після повномасштабного вторгнення росії в лютому 2022 року, Японія активізувалась і почала вводити санкції та засуджувати зазіхання росії на українські території. Зокрема, Японія ввела санкції, що включали в себе блокування системи SWIFT для російських банків, а також виділила понад 200 млн дол. для надання гуманітарної та економічної допомоги [74, С. 143].

Японія була однією з перших держав Азії, що публічно висловили засудження дій російської федерації, не дивлячись на те, що у неї існують проблемні питання з росією щодо Курильських островів і такими діями вони могли погіршити своє становище. Також, Японія є однією з країн G-7 та нещодавно була запрошена до зустрічі країн НАТО, хоча і не є країноюучасницею Альянсу. Все це ще раз доводить, що Японія має достатню потужність та авторитет щоб впливати на політичні процеси в Європі, а війна росії проти України є однією з головних питань на порядку денному [3].

Після подій наприкінці лютого 2022 року, Японія почала зближуватися із західними партнерами. Під час саміту Великої сімки у березні 2022 року прем'єр-міністр держави Фуміо Кісідзі підтримав загальну точку зору, що вторгнення в Україну похитнуло основи сучасного міжнародного порядку [104]. Він також підкреслив, що Японія повинна посилювати співпрацю із ЄС та НАТО з метою збереження та розвитку вільної та відкритої ІндійськоТихоокеанської зони. Під час поїздки до Європи в травні 2022 року він повторив ці ідеї, а також зазначив, що вторгнення до України не є лише проблемою європейського континенту, оскільки український сценарій може реалізуватися в Східній Азії [104].

Примітною особливістю мадридського саміту НАТО наприкінці червня 2022 року стала участь у ньому прем'єр-міністра Японії Кісідзі Фуміо поряд з лідерами Австралії, Нової Зеландії та Південної Кореї. Присутність глав цих держав демонструвала зростаючий інтерес до співробітництва між ними та НАТО з питань безпеки в Індо-Тихоокеанському регіоні, оскільки на саміті окрім війни в Україні також обговорювалися середньо- та довгострокові виклики з боку Китайської Народної Республіки, що дало прем'єр-міністру Кісідзі можливість наголосити на неподільності європейської та індотихоокеанської безпеки [84].

У брошурі японського уряду під назвою “Japan Stands with Ukraine” станом на 26 вересня 2022 року зазначається про наступну задачу надання підтримки Україні [69]:

- Забезпечити Україну безпілотниками, бронезилетами, касками, зимовою військовою формою, наметами, засобами гігієни, біноклями, освітлювальним приладдя, медичним забезпеченням, цивільним транспортом тощо.

- Надати екстрену гуманітарну допомогу в розмірі 300 мільйонів доларів США в таких сферах, як гуманітарна допомога (охорона здоров'я та медичне обслуговування, харчування, захист). З 2014 року Японія надала Україні 1,87 мільярди доларів США.

- Підтримка сприяння експорту зерна з України.

- Надати Україні макрофінансової підтримку на суму 600 мільйонів доларів США.

- Продовження віз для громадян України в Японії.

- Надання допомоги у переведенні гуманітарних вантажів разом із Управління Верховного комісара ООН з питань біженців.

У сфері обмеження фінансових можливостей росії цей документ наголошує на наступних задачах:

- Запобігання можливостей фінансування росії з боку провідних багатосторонніх фінансових інституцій, в тому числі, Міжнародним Валютним фондом, Світовим банком, Європейським банком реконструкції та розвитку тощо.

- Реагувати на ухилення росії від санкцій, в тому числі шляхом використання цифрових активів.

- Обмежити операції з центральним банком росії.

- Запровадити санкції, які включають заморожування активів осіб, пов'язаних з урядом росії, включаючи президента путіна та російських бізнесолігархів.

- Заморозити активи одинадцяти російських банків та їх дочірніх компаній на території Японії.

- Долучитися до зусиль щодо ізоляції росії від міжнародної фінансової системи та світової економіки, наприклад, шляхом відключення окремих російських банків від системи обміну повідомленнями SWIFT.

- Заборонити випуск або транзакції нових російських суверенних боргових зобов'язань на первинному та вторинному ринку.

- Запровадити заходи щодо заборони нових інвестицій у економіку росії.

- Зменшити залежність від російських енергоносіїв шляхом відмови від імпорту.

- Запровадити санкції на постачання до росії напівпровідників, обладнання для нафтодобувної галузі та товарів подвійного призначення.

- Заборонити експорт автомобілів та предметів розкоші [69].

Окрім цього державою було запроваджено ряд обмежень й по відношенню до Білорусі:

- Замороження активів чотирьох білоруських банків та їх дочірніх компаній в Японії.

- Призупинення видачі віз до Японії для визначних осіб пов'язаних із Білоруссю.

- Запровадження санкцій, що передбачають замороження активів фізичних та юридичних осіб пов'язаних із Білоруссю включно із президентом.

- Заборона експорту низки товарів [69].

Отже, із зазначених санкційних переліків ми бачимо переважно збільшення ваги економічного та гуманітарного аспектів підтримки України. Натомість стосовно питань озброєння Японія залишається відданою своїй оборонній стратегії, що обмежує можливості передачі озброєння третім сторонам.

12 жовтня 2022 року заступник керівника Офісу Президента України Роман Машовець провів зустріч із Надзвичайним і Повноважним Послом Японії в Україні Кунінорі Мацудою. Керівника японського дипломатичного представництва було поінформовано про поточну ситуацію в районах проведення операцій, плани та характер дій російських окупаційних сил [18].

Особливу увагу було приділено наслідкам масованих ракетно-авіаційних ударів, яких останніми днями завдає Російська Федерація по мирних українських містах і цивільних об'єктах критичної інфраструктури. Відбувся обмін думками щодо російської ядерної загрози [18].

Кунінорі Мацуда запевнив у готовності Японії й далі дотримуватись активної позиції на підтримку нашої держави на міжнародній арені та здійснювати вплив на Росію з метою примусити її відмовитися від своїх загарбницьких планів [18].

Японія активно допомагає Україні долати наслідки терористичних атак на об'єкти критичної інфраструктури з боку росії. Наприклад, У прес релізі МЗС Японії від 22 листопада 2022 року зазначається, що уряд Японії ухвалив рішення про надання екстреної грантової допомоги у розмірі близько 2,57 млн доларів США як підтримку у підготовці до зими в секторі електроенергетики в Україні. Генератори і лампи будуть передані Україні через Управління верховного комісара ООН у справах біженців [46].

В цьому ж документі зазначається, що Уряд Японії продовжить надавати підтримку та підтримувати народ України, який стикається з труднощами, у співпраці з міжнародним співтовариством, включно з членами G7 [46].

Таким чином, помітними є зміни у поведінці Японії у 2022 році в порівнянні з 2014 роком в бік усвідомлення важливості підтримки України. Хоча ці зміни, на нашу думку, в першу чергу пов'язані із особистим інтересом Японії щодо спільних островів і виходом росії з переговорного процесу.

ВИСНОВКИ

Японія – це держава з великим досвідом трансформації своєї політики на міжнародній арені. Після Другої світової війни під тиском від програшу Японія дійшла до перетворення від милітаристської держави на державу, яка зосереджена на розвитку свого економічного та технологічного секторів, розповсюдженні свого впливу за допомогою культурної дипломатії та здобутків своєї наукової сфери. У зовнішній політиці було здійснено вдалий перехід до принципів «м'якої сили» та зроблено акцент на відновленні старих дипломатичних відносин, зруйнованих через дії Японії під час Другої світової війни, та створення нових, у яких Японія буде представлена вже з оновленим іміджем та стратегією зовнішньої політики.

Зовнішньополітична діяльність Японії була обмежена статтею 9 післявоєнної Конституції Японії про відмову від війни та Договором про безпеку держави із США, тому намагатися концептуалізувати статус сучасної Японію, у якості, наприклад, Great Power State не є можливим. В цілому в цьому й немає необхідності, оскільки держава у якості основного пріоритету визначала подолання себе у якості милітаристського, агресивного гравця. Відповідно, необхідно було виробити особливий підхід, як саме Японія буде позиціонувати себе на міжнародній арені.

Концепція держав «середньої сили» є ще недостатньо дослідженою, а беручи до уваги зростаючу важливість таких держав у світі, можна зауважити, що ця тема потребує подальших досліджень, які змогли б виокремити чіткі та загальноприйняті стандарти визначення держав «середньої сили». Можна дати наступне визначення «державі середньої сили» – це держава ліберального устрою, з вільною ринковою економікою, що володіє середніми параметрами могутності на міжнародній арені, має специфічні риси поведінки на міжнародній арені, виступаючи медіатором або допомагає знайти компроміс у міжнародних суперечках. Такі держави відображають здатність діяти на світовій арені, але в той же час нездатність здійснювати гегемоністський

вплив. Варто зауважити, що на сучасному етапі міжнародних відносин наявність держав середньої сили грає ключову роль у стриманні амбіцій великих держав до гегемонії, оскільки держави середньої сили мають достатній статус і могутність, щоб впливати на процеси в регіоні, який є сферою інтересів великої держави, що можна спостерігати на прикладі відносин США-Японія-КНР.

Японія є стримуючим фактором і тіншовим медіатором одночасно, що дає змогу зберігати безпекову ситуацію незмінною та при цьому позитивно впливає на розвиток менш сильних акторів світової арени. Держава демонструє можливість набуття достатнього авторитету, при цьому не відносячи себе до великих держав, не зрощуючи свою військову могутність та не застосовуючи силові методи, притаманні «жорсткій силі». Вона притримується ознак «м'якої сили», і не дивлячись на це, має змогу впливати на глобальний устрій у світі, а її слово може стати ключовим у запобіганні конфлікту або навіть у конфліктному врегулюванні.

Як вже зазначалося, японська модель держави середньої сили стала можливою через дії ключового чинника, яким виступає неможливість повноцінного використання збройної сили в процесі реалізації своєї політики через обмеження, які накладаються відповідно до Статті 9 Конституції Японії та Доктрини Йосіди.

Не дивлячись на те, що починаючи з кінця 80-х років XX століття держава намагається адаптувати своє законодавство до потреб сучасної безпекової ситуації, принцип «активного пацифізму» на міжнародній арені залишається політико утворюючим чинником для Японії. Особливо активно проблематика застосування Сил самооборони держави актуалізувалася під час участі держави в ряді миротворчих операцій та операцій з підтримки миру в межах структури ООН, коли обмеження, які накладено на повноваження Сил самооборони суперечили протоколам проведення такого роду заходів. Саме тому останнім часом Японія сконцентрована на підготовці спеціалістів, для таких місій.

У зв'язку із цим держава розбудувала свою модель політики спираючись на наступні компоненти. Базово, питання Hard Power у забезпеченні безпекової стратегії держави закриваються власними Силами самооборони у випадку, коли мова йде про захист, і безпековим альянсом із Сполученим Штатами Америки у випадку, коли мова заходить про використання збройних сил у випадках не пов'язаних із безпосередніми оборонними діями. Варто зауважити, що Сили самооборони Японії вважаються достатньо потужними.

Одночасно із цим Японія постійно апелює до норм міжнародного права та Статуту Організації Об'єднаних Націй як таким, які уособлюють в собі сучасний міжнародний порядок і повинні дотримуватися всіма без виключення державами на міжнародній арені. Коли в зовнішньополітичних процесах держави з'являються «сліпі плями» або неоднозначні ситуації, Японія намагається інституціоналізувати ці аспекти шляхом обговорення вже на існуючих міжнародних майданчиках, створення форумів або міжнародних організацій для обговорення та розробки відповідних нормативно-правових документів, які б регламентували діяльність. Цей підхід реалізується через використання широкого інструментарію, який пов'язаний із м'якою силою держави, її економічним впливом та культурною дипломатією, які сукупно супроводжують процес залучення потрібних акторів до переговорного процесу та співпраці із Японією.

Таким чином, останні десятиліття основою зовнішньої політики Японії слугувала «модель держави середньої сили», яка, у випадку із Японією, переважно базувалася на інструментах Soft Power. Маючи закріплену на рівні конституції відмову від використання війни як інструменту політики, держава намагалася розвивати Сили самооборони долучаючись до миротворчості в рамках ООН, тим самим розбудовуючи власну безпекову стратегію на щільній співпраці з міжнародним співтовариством.

Базовим елементом, який міститься у стратегічних документах держави є гарантування національної безпеки через безпеку як своїх громадян, так міжнародної спільноти на принципах, що були зазначені на рівні ООН ще у

1994 році в Human Development Report. Робота в цьому напрямку пов'язана із активним залученням держави до реалізації Цілей сталого розвитку ООН, яка відбувається на рівні ООН, G-7, G-20 та інших міжнародних майданчиків. В межах цієї діяльності Японія намагається максимально робити акцент на розробці та поширенні нових технологій. Такі кроки в тому числі, реалізуються в межах підходу превентивної дипломатії, який пов'язаний із запобіганням регіональним і глобальним конфліктам.

Питанням національного інтересу для держави є прозорі та дипломатичні відносини безпосередньо навколо неї, особливо в контексті того, що сьогодні Японія межує з росією та Китаєм, із якими в неї є не лише територіальні суперечності, а й певне ідеологічне протистояння через сповідання Токіо ліберально-демократичних цінностей розвитку суспільства. На додачу актуальною залишається питання загроз з боку КНДР. Спробувати вирішити ці безпекові питання держава намагається, інституціоналізуючи Індотихоокеанський регіон і впроваджуючи два проекти: економічний (стратегія вільної та відкритої Індотихоокеанської області) та військово-політичний (чотирьохсторонній діалог з питань безпеки між Японією, США, Індією та Австралією, під назвою QUAD).

Розпочавши континентальну війну в Європі, росія створили прецедент, який наново актуалізував інструменти Hard Power у веденні зовнішньополітичної діяльності тим самим поставивши під загрозу японську модель «держави середньої сили», оскільки Японія, як вже зазначалося, має ряд суперечностей із сусідніми державами, які загрожують її національним інтересам. Ця ситуація актуалізувала суперечності всередині японських політичних кіл щодо доцільності існування Статті 9 Конституції. Відповідно, на думку автора магістерського дослідження, найближчим часом відбудеться зростання ролі військового чинника в японській моделі «держави середньої сили». В усьому іншому держава залишилася відданою базовим принципам зазначеним вище і долучилася до обмежувальних економіко-соціальних заходів та підтримці України у вирішенні гуманітарних питань.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

1. Белей С. Особливості держав середньої сили як суб'єкта міжнародних відносин. *Міжнародні відносини. Серія «Політичні науки»*. 2015. №8. URL: http://journals.iir.kiev.ua/index.php/pol_n/article/view/2590/2298.
2. Будз О., Казанська А., Кориневич А. Сучасне міжнародно-правове співробітництво в боротьбі з піратством. *Альманах міжнародного права*. 2015. Вип. 8. С.97-107.
3. Дорош Н. В. Місце військового компоненту в японській моделі "держави середньої сили". *Вісник студентського наукового товариства Донецького національного університету імені Василя Стуса / Ред. кол. Хаджинов І. В. (голова) та ін.* Вінниця : ДонНУ імені Василя Стуса, 2021. Вип.14. Том 2. №14. (стаття надійшла в редакцію).
4. Дорош Н. В. Японія як «держава середньої сили». *Вісник студентського наукового товариства Донецького національного університету імені Василя Стуса. Том 1 / Ред. кол. Хаджинов І. В. (голова) та ін.* Вінниця : ДонНУ імені Василя Стуса, 2022. Вип. 14. Т. 1. С. 37-40.
5. Дорош Н. Держави «середньої сили» в конфліктному врегулюванні: кейс Японії. *Травневі студії: історія, міжнародні відносини: Збірка матеріалів IV Міжнародної наукової конференції студентів і молодих вчених «Травневі студії 2022: історія, міжнародні відносини», присвяченої 85річчю Донецького національного університету імені Василя Стуса і факультету історії та міжнародних відносин Донецького національного університету імені Василя Стуса*. Вип. 7 / за ред. Ю. Т. Темірова. Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2022. С. 48-50.
6. Дорош Н. Мотиви посередництва російської федерації у врегулюванні конфлікту на сході України. *Міжнародні конфлікти у сучасному світі: від регіонального протистояння до глобального суперництва. Збірник матеріалів міжнародної наукової конференції. (Львів, 3 грудня 2021 р.) / За ред. за:*

Мальський М., Леценко Л., Кучик О., Вовк Р. Львів: Факультет міжнародних Львівського національного університету імені Івана Франка, 2021. С. 49-54.

7. Капітоненко М.Г. «М'яка сила» у сучасній світовій політиці: теоретичні аспекти». *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. Випуск 94 (Частина II), 2010. С.20-21.

8. Квасниця О. «Японська ідентитарна матриця як чинник буття нації». *Мовні і концептуальні картини світу*. №. 40. 2012. с. 292-297.

9. Кивлюк В. Значення міжнародної освіти як засобу миробудування в контексті філософії освіти. URL: https://er.knutd.edu.ua/bitstream/123456789/17187/1/DPGN_2020_P084-087.pdf.

10. Китай буде «Велику піщану стіну» в Південно-Китайському морі. *Дзеркало тижня*. 01.04.2015. URL: <https://cutt.ly/J1IiQcW>.

11. Коптева О. Безпека Людина як концепція міжнародного права. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2014. №6. С. 57-62.

12. Лозовицький О. «Розумна могутність» - стратегічна основа зовнішньополітичної та оборонної складових дієвого реформування держави в умовах глобалізації. 2016. URL: <https://cutt.ly/u1Ii6eW>.

13. Миттито Ц. Сотрудничество между НАТО и Японией: новая возможность для наведения мостов между союзниками США. *Nippon.com*. 2022. URL: <https://www.nippon.com/ru/in-depth/d00820/>.

14. Най. Дж. Гибкая сила. Как добиться успеха в мировой политике. Москва: Тренд, 2006. 397с.

15. Небезпечні Курильські острови: агресивна Росія, обурена Японія та інтереси України. *Lb.ua*. 15.02.2022. URL: https://lb.ua/world/2022/02/15/505575_nebezpechni_kurilski_ostrovi.html.

16. Повестка дня для мира: превентивная дипломатия, миротворчество и поддержание мира. Доклад Генерального Секретаря ООН от 2 июля 1992 года. URL: <https://cutt.ly/V1IoG7v>

17. Постанова Верховної Ради України Про Звернення Верховної Ради України до міжнародного співтовариства щодо Північних територій Японії № 2662-IX від 7 жовтня 2022 року. *База даних «Законодавство України»*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2662IX#Text>.

18. Роман Машовець обговорив з Послом Японії в Україні поточну ситуацію на фронтах російсько-української війни/ Президент України: офіційне інтернет-представництво. URL: <https://cutt.ly/Q1Ipzgs>.

19. Cooper A. Canadian Foreign Policy: Old Habit and New Directions. Toronto, 1997. 304 p.

20. Територіальне вторгнення: вперше в історії КНДР запустила ракети через морський кордон із Південною Кореєю. *Факти*. 02.11.2022. URL: <https://cutt.ly/x1IpUGB>.

21. Удовік В. Культурна дипломатія як «комунікативний міст» між Україною і Японією. *Публічна дипломатія*. 2020. №12(72). С.834-855. URL: <http://ud.gdip.com.ua/wp-content/uploads/2020/12/72.pdf>.

22. Церемонія нагородження та присвоєння почесного звання «Посла доброї волі з питань розповсюдження японської кухні» пану Йошіхіро Фуджівара / Посольство Японії в Україні. URL: https://www.ua.embjapan.go.jp/itpr_uk/11_000001_00055.html.

23. Японія може вперше внести зміни до конституції через вторгнення Росії в Україну. *Бук інфо*. 04.07.2022. URL: <https://cutt.ly/41IatRg>.

24. Японія переходить на водень: Panasonic представила перший у світі термоелектричний генератор для приватних будинків. *УНІАН*. 27.12.2019. URL: <https://cutt.ly/21IakH6>.

25. Японська кухня оголошена культурною спадщиною ЮНЕСКО. *The Epoch Times*. 06.12.2013. URL: <https://cutt.ly/s1IaTAW>.

26. 2022 Military Strength Ranking. URL: <https://www.globalfirepower.com/countries-listing.php>.

27. Abt K. A Critique of Japan's Official Discourse on Human Security. 2013. URL: https://research.bond.edu.au/files/36348159/Kamil_Abt_Thesis.pdf.

28. Address by Prime Minister Kishida at the Seventy-Seventh Session of the United Nations General Assembly (Prime Minister's Office of Japan). Japan's Three Promises for Realizing the Vision of the UN Charter / The Government of Japan. October 10, 2022. URL: <https://cutt.ly/71InUnc>.

29. Armstrong S., Drysdale P. Japan's Foreign Economic Policy Strategies and Economic Performance. 2014. URL: <https://academiccommons.columbia.edu/doi/10.7916/D8M61TTR/download>.

30. Background information: Contributions to the United Nations budget / Federal Foreign Office. URL: <https://cutt.ly/41Isy0K>.

31. Bergenwall S., Korkmaz K., Rydqvist J. Japan's Defence and Security Policy - a Primer. 2016. URL: <https://www.foi.se/rest-api/report/FOI-R--4249--SE>.

32. Bhuiyan Z. The image of Japanese Soft Power. *Japan & Its all*. April 2020. URL: <https://cutt.ly/C1InGR2>.

33. Borton J. For Japan to be a regional security leader, it must first clean house. *South China Morning Post*. 21.11.2022. URL: <https://cutt.ly/h1InJdA>.

34. Brinn J. Cultural exercise: Japan radio taiso/ Michigan State University. URL: https://www.canr.msu.edu/news/cultural_exercise_japan_radio_taiso

35. Bukh A. Revisiting Japan's Cultural Diplomacy: A Critique of the Agent-Level Approach to Japan's Soft Power. *Asian Perspective*. 2014. №38. PP.461–485.

36. Can Japan overhaul its pacifist constitution? *DW*. 07.11.2022. URL: <https://cutt.ly/x1IdjAp>.

37. Courmont B. Is Japan a middle or an abnormal power? *Asia Focus*. No.97. December 2018. Asia Program. URL: <https://www.iris-france.org/wp-content/uploads/2018/12/Asia-Focus-97.pdf>.

38. Cox R. T. cypowermanship, Japan, and the Future World Order. *International Journal*. 1989. № 44 (Autumn). PP. 823-862.

39. Defense of Japan (Annual White Paper) archive from 2014 to 2021/ Ministry of Defense of Japan. URL: https://www.mod.go.jp/en/publ/w_paper/index.html.

40. Department of Peace Operations of UN. URL: <https://peacekeeping.un.org/en/departement-of-peace-operations>.
41. Diplomatic Bluebook on Japan's Foreign Policy from 1971 to 2022 / Ministry of Foreign Affairs of Japan. URL: <https://www.mofa.go.jp/policy/other/bluebook/index.html>
42. Doing Business in Japan. URL: <https://asialinkbusiness.com.au/country/japan>.
43. Edstrom B. Japan and Human Security: The Derailing of a Foreign Policy Vision. 2011. URL: <https://cutt.ly/K1IzHaD>.
44. Efforts to Promote Understanding and Trust in Japan. Diplomatic Bluebook 2022/ Ministry of Foreign Affairs of Japan. URL: <https://www.mofa.go.jp/policy/other/bluebook/2022/pdf/pdfs/3-4.pdf>.
45. Elcano Index 2022. <https://www.globalpresence.realinstitutoelcano.org/en/>.
46. Emergency Grant Aid for winterization assistance in Ukraine / Ministry of Foreign Affairs of Japan. URL: https://www.mofa.go.jp/press/release/press4e_003183.html.
47. Erskine A. The Middle Power Dynamic in the Indo-Pacific: Unpacking How Vietnam and Indonesia Can Shape Regional Security and Economic Issues. *Journal of Indo-Pacific Affairs*. 08.02.2022. URL: <https://cutt.ly/71IgQtK>.
48. Fujishige H., Uesugi Yu., Honda T. Japan's Peacekeeping at a Crossroads taking a Robust Stance or Remaining Hesitant? Cham: Palgrave Macmillan, 2020. 236 p.
49. Furukawa Battery commercializes its salt-water powered magnesium fuel cells. *Hydrogen Fuel News*. 2012. URL: <https://cutt.ly/01IgIXc>.
50. Gadjave N. Japan's "Kind Diplomacy": Conceptualizing Japanese Foreign Cultural Policies. 2020. URL: <https://cutt.ly/G1IgHXd>.
51. Galtung J. Three Approaches to Peace: Peacekeeping, Peacemaking, and Peacebuilding, in Peace, war and Defense: Essays in Peace Research. 1976. URL: <https://cutt.ly/i1Ig9mF>.

52. Gelber L. Canada's New Stature (1945-46). *Foreign Affairs*. 1947. № 24. PP. 277-289.
53. Glazebrook, G. P. The Middle Powers in the United Nations System. *International Organization*. 1947. № 1-2 (June). PP. 307–318.
54. Global Issues & ODA. Human Security / Ministry of Foreign Affairs of Japan. URL: https://www.mofa.go.jp/policy/human_secu/index.html.
55. Global Peace Index 2022. URL: <https://www.visionofhumanity.org/wp-content/uploads/2022/06/GPI-2022web.pdf>.
53. Global Soft Power Index 2022/ Brand Finance. URL: <https://cutt.ly/Q1IhlnH>.
54. Goncharova K. Cultural Diplomacy of Japan. URL: <https://digikogu.taltech.ee/en/Download/3430fe96-56b5-4f2b-a8f9-891847b1a28a>.
55. Green S. The Soft Power of Cool: Economy, Culture and Foreign Policy in Japan. 2015. URL: <https://cutt.ly/J1Ihn37>.
56. Gribkova D. Humanitarian activities of Japan. *Picreadi: Creative Diplomacy*. URL: <https://www.picreadi.com/japan-humanitarian-activities>.
57. Hatakeyama K. The Japanese middle power approach to maintaining the Asian security order: promoting a common understanding. URL: <https://cutt.ly/V1Ih6MZ>.
58. Heng Yu. Three Faces of Japan's Soft Power. *Asian International Studies Review*. 2017. Vol. 18. PP. 171-188.
59. Hing Y. Brand Strategy and Japan Soft Power. *Asian Agricultural Research*. 2015. Vol. 7(3). PP. 4-7.
60. History of Japanese PKO/ Ministry of Foreign Affairs of Japan. URL: <https://www.mofa.go.jp/policy/un/pko/pdfs/contribution.pdf>.
61. Holbraad C. Powers in International Politics. London: Macmillan, 1984. 90p.
62. How Japan's global image morphed from military empire to eccentric pop-culture superpower. *Quartz*. 21.05.2020. URL: <https://cutt.ly/x1IzPUs>.

63. Human Development Reports. 1994 / UNDP.
<https://hdr.undp.org/content/human-development-report-1994>.
64. Image of Japan in five European countries. A representative survey on behalf of the Embassy of Japan in Germany. Infratest Dimap / Ministry of Foreign Affairs of Japan. URL: <https://www.mofa.go.jp/files/000165371.pdf>.
65. Ireland S. Revealed: World's Best Countries For Cultural Heritage Influence, 2021. *CEO World Magazine*. 31.01.2021. URL: <https://cutt.ly/51IlzkD>.
66. Japan Stands with Ukraine/ The Government of Japan. URL: https://japan.kantei.go.jp/ongoingtopics/pdf/jp_stands_with_ukraine_eng.pdf.
67. Japan's Economic Diplomacy to Promote National and Global Interests. Diplomatic Bluebook 2022 / Ministry of Foreign Affairs of Japan / Ministry of Foreign Affairs of Japan. URL: <https://www.mofa.go.jp/policy/other/bluebook/2022/pdf/pdfs/3-3.pdf>.
68. Japan's economy. URL: <https://cutt.ly/f1IIS7S>.
69. Japan's Foreign Policy by Region. Asia and Oceania / Ministry of Foreign Affairs of Japan. URL: <https://www.mofa.go.jp/policy/other/bluebook/2022/pdf/pdfs/2-2.pdf>.
70. Japan's Foreign policy by Region. Russia, Central Asia and Caucasus / Ministry of Foreign Affairs of Japan URL: <https://www.mofa.go.jp/policy/other/bluebook/2022/pdf/pdfs/2-6.pdf>.
71. Japan's Official Development Assistance White Paper 2013 / Ministry of Foreign Affairs of Japan. URL: <https://www.mofa.go.jp/policy/oda/white/2013/pdfs/all.pdf>.
72. Japan's Foreign Policy to Promote National and Worldwide Interests. Diplomatic Bluebook 2017 / Ministry of Foreign Affairs of Japan. URL: <https://www.mofa.go.jp/policy/other/bluebook/2017/html/chapter3/c030402.html>.
73. Japan's Role in the Maintenance of International Peace and Security. Conflict Prevention / Ministry of Foreign Affairs of Japan. URL: https://www.mofa.go.jp/policy/un/pamph2000_archive/role.html.

74. Japan's Security / Peace & Stability of the International Community / Ministry of Foreign Affairs of Japan. URL: <https://www.mofa.go.jp/policy/security/index.html>.

75. Japan's Security Policy / Ministry of Foreign Affairs of Japan. URL: https://www.mofa.go.jp/fp/nsp/page1we_000081.html.

76. Joint press point with NATO Secretary General Anders Fogh Rasmussen and the Prime Minister of Japan, Shinzo Abe. May 6, 2014/ NATO. URL: <https://cutt.ly/11IIMK8>.

77. Kirchner E., Dorussen H. New horizons in EU–Japan security cooperation. *Asia European Journal*. No.19. 2021. PP.27-41. URL: <https://link.springer.com/article/10.1007/s10308-020-00586-z>.

78. Kobayashi T. Japan as a middle power Japanese diplomacy during the Asian Financial Crisis. 2015. URL: <https://fount.aucegypt.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1235&context=etds>.

79. Koshino Yu. Japan's Effectiveness as a geo-economic actor: navigating great-power competition/ IISS. URL: <https://cutt.ly/n1IzTFM>.

80. Madrid Summit Declaration Issued by NATO Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Madrid 29 June 2022/ NATO. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_196951.htm.

81. McGray D. Japan's Gross National Cool. *Foreign Affairs*. 2009. URL: <https://foreignpolicy.com/2009/11/11/japans-gross-national-cool/>.

82. Mearsheimer J. *The tragedy of Great Power Politics*. NY: W. W. Norton & Company, 2001. 592 p.

83. Mitrany D. *The Progress of International Government*. London: George Allen & Unwin Ltd., 1933. 176 p.

84. Mothe J., Dufour D. Police. *Daedalus*. 1995. № 124(3). PP. 219–235.

85. National Security Strategy. URL: https://www.mod.go.jp/en/d_policy/basis/strategy/index.html.

86. Neufeld M. Hegemony and Foreign Policy Analysis: The Case of Canada as a Middle Power. *Studies in Political Economy. Readings in Canadian Foreign Policy: Classic Debates and New Ideas*. Duane Bratt and Christopher J. Kukucha, eds. Oxford: Oxford University Press, 2007. PP.96–115/ OECD Development Cooperation Peer Reviews: Japan 2020. URL: <https://www.oecd-ilibrary.org/sites/4cf50c3ben/index.html?itemId=/content/component/4cf50c3b-en>.
87. Ogoura K. From Ikebana to Manga And Beyond: Japan's Cultural and Public Diplomacy Is Evolving. *Global Asia*. URL: <https://cutt.ly/N1Ixcfl>.
92. Overview and Fundamental Concepts of National Defense/ Ministry of Defense of Japan. URL: https://www.mod.go.jp/en/d_policy/js-security/index.html.
93. Overview of the International Situation and Outlook for Japan's Diplomacy. Diplomatic Bluebook 2022 / Ministry of Foreign Affairs of Japan. URL: <https://www.mofa.go.jp/policy/other/bluebook/2022/pdf/pdfs/1.pdf>.
94. Pratt C. Middle Power Internationalism. Ottawa: McGill-Queen's University Press, 1990. 176 p.
95. Prime Minister Abe and Prime Minister Turnbull Joint Statement. December 18, 2015 / Ministry of Foreign Affairs of Japan. URL: https://www.mofa.go.jp/a_o/ocn/au/page4e_000362.html.
96. Quad's \$50 Billion Infrastructure Investment Plan In Indo-Pacific. *NDTV*. 24.05.2022. URL: <https://cutt.ly/F1IxPY4>.
97. Ravenhill J. Cycles of Middle Power Activism: Constraint and Choice in Australian and Canadian Foreign Policies. *Australian Journal of International Affairs*. 1998. № 52.3. P. 310–319.
98. 'Reinterpreting' Article 9 endangers Japan's rule of law. *Japan Times*. 27.04.2014. URL: <https://cutt.ly/D1IxBfA>.
99. Remacle E. Approaches to Human Security: Japan, Canada, and Europe in Comparative Perspective. *The Journal of Social Science*. 2008. №66. PP. 5-34.
100. Remarks By Prime Minister Abe to the Australian Parliament. July 8, 2014. URL: https://japan.kantei.go.jp/96_abe/statement/201407/0708article1.html.

101. Richardson B. The Political Economy of Japan. Working Paper n.81. Ohio State University. Barcelona 1993. 60 p. URL: https://www.icps.cat/archivos/WorkingPapers/WP_I_81.pdf?noga=1.
102. Riddel R. The Role of Middle Powers in the United Nation. Statements and Speeches. Ottawa: department of External Affairs, 1948. 113 p.
103. Satake T. How Japan's Russia policy changed after Ukraine/ East Asia Forum. 24.06.2022. URL: <https://www.eastasiaforum.org/2022/06/24/how-japans-russia-policy-changedafter-ukraine/>.
104. Sectoral Analysis of the International Situation and Japan's Foreign Policy. Diplomatic Bluebook 2000 / Ministry of Foreign Affairs of Japan. URL: <https://www.mofa.go.jp/policy/other/bluebook/2000/II-3-a.html>.
105. Security Environment Surrounding Japan. Defense of Japan (Annual White Paper) 2014 / WARP. URL: https://warp.da.ndl.go.jp/info:ndljp/pid/11591426/www.mod.go.jp/e/publ/w_paper/pdf/2014/DOJ2014_1-1-0_web_1031.pdf.
106. Shangri-La dialogue: Japan PM Abe urges security role. *BBC*. 30.05.2014. URL: <https://www.bbc.com/news/world-asia-27630604>.
107. Shinichi K. Japan's Defense Agenda—Translating the Abe Reforms into Action. *Nippon.com*. 2022. URL: <https://www.nippon.com/en/in-depth/a08401/>.
108. Simon T., Aaron Co. Peacekeeping, Peacebuilding, and Preventive Diplomacy / Japan Center for International Exchange. URL: https://www.jcie.org/japan/j/pdf/pub/publst/1451/13_taychoo.pdf.
109. Smith E., Lee Sh. Economic MAD as Middle Powers' Strategic Tool in the Great Power Rivalry. *The Korean Journal of International Studies*. 2022. Vol.20. PP. 213-241.
110. Snow N. Japan's strategic miscommunications: in the shadow of the pandemic Olympics. *Place Brand Public Diplomacy*. 2022. URL: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC8809063/>.
111. Speech on the Environment by Prime Minister Taro Aso. June 10, 2009. URL: https://japan.kantei.go.jp/asospeech/2009/06/10kaiken_e.html.

112. The 17 Goals/ UN. URL: <https://www.globalgoals.org/goals/>
113. The 2015 U.S.-Japan Defense Guidelines: End of a new Beginning. 2015. URL: <https://amti.csis.org/the-2015-u-s-japan-defense-guidelines-end-of-a-new-beginning/>.
114. The Constitution of Japan. 1946/ Prime Minister's Office of Japan. URL: <https://cutt.ly/Q1IvHym>.
115. The Fight Against the Novel Coronavirus Disease (COVID-19) in 2021/ Ministry of Foreign Affairs of Japan. URL: <https://www.mofa.go.jp/policy/other/bluebook/2022/pdf/pdfs/0d.pdf>.
116. The G20 Osaka Track raises controversy. *DigWatch*. 2019. URL: <https://dig.watch/updates/g20-osaka-track-raises-controversy>.
117. The Japan Foundation Annual Report reviews from 2003 to 2020/ Japan Foundation. URL: <https://www.jpf.go.jp/e/about/result/ar/index.html>.
118. The Most Peaceful Countries Index 2022. URL: <https://cutt.ly/M1Ibrub>.
119. The summary of the G20 Osaka Summit hosted by Japan on June 28 and 29 / Ministry of Foreign Affairs of Japan. URL: https://www.mofa.go.jp/policy/economy/g20_summit/osaka19/en/overview/.
120. Triangular Partnerships in UN Peacekeeping Operations: Promoting Innovation and Sustainability. March 22, 2022 / Internatinal Peace Institute. URL: <https://cutt.ly/Z1Ibkrs>.
121. Tsuyoshi K. Japan's Soft Power in the Struggle over International Order. 2022. URL: https://www.jfir.or.jp/en/studygroup_article/3933/.
122. UN Department of Operational Support. Triangular Partnership Programme / UN. URL: <https://operationalsupport.un.org/en/triangular-partnershipprogramme-tpp>.
123. UN Senior Official Takakazu ITO discusses Japan's leadership role and the growing participation of countries in triangular partnerships to strengthen UN peacekeeping operations. August 11, 2022. URL: <http://www.gpaj.org/2022/08/11/19999>.

124. UNEP : United Nations Environment Programme. URL: <https://www.unep.org/>.
125. United Nations Peacebuilding Commission. URL: <https://www.un.org/peacebuilding/commission>.
126. Watanabe T. Japan's Security Policy Evolution: The Interaction between. Think Tank Proposals and Government Implementation. *Asia mot.* 2022. Vol. 17. PP. 107-124.
127. Wijegoonawardana N. Peacebuilding Practices of Japan: Lessons from Srilanka. *International Journal of Research*. URL: <https://cutt.ly/n1InuQP>.
128. Wood B. Middle Powers in the International System: A Preliminary Assesment of Potential. Wider Working Papers. WP 11. June 1987. Helsinki, 1987. 52 p. URL: <https://www.wider.unu.edu/sites/default/files/WP11.pdf>.
129. World Bank national accounts data, and OECD National Accounts data files. GDP growth (annual %)/ World Bank. URL: <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG>.
130. World Bank national accounts data, and OECD National Accounts data files. GDP (current US\$) / World Bank. URL: <https://cutt.ly/b1InlGy>.
131. World's Best Countries For Cultural Heritage Influence, 2021. URL: <https://cutt.ly/o1InhzP>.